

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TERÖRDEN TEMİZLENEN BÖLGELERDE İNSANİ YARDIM VE İNSANİ
DİPLOMASİ UYGULAMALARI: SURİYE’NİN KUZEYİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüseyin SAĞLIK

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları Programı

AĞUSTOS 2021

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TERÖRDEN TEMİZLENEN BÖLGELERDE İNSANİ YARDIM VE İNSANİ
DİPLOMASİ UYGULAMALARI: SURİYE’NİN KUZEYİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüseyin SAĞLIK
(Y1912.305003)

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Murat JANE

AĞUSTOS 2021

ONAYFORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum ‘‘Terörden Temizlenen Bölgelerde İnsani Yardım ve İnsani Diplomasi Uygulamaları: Suriye’nin Kuzeyi Örneği’’ adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (13/08/2021)

Hüseyin SAĞLIK

ÖNSÖZ

Yüksek lisans programına başladığım andan itibaren bana çok değerli bilgiler katan başta Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA ve Prof. Dr. Barış ÖZDAL olmak üzere tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Bu araştırma için beni yönlendiren, karşılaştığım zorlukları aşmamda yardımcı olan değerli danışman hocam Dr. Murat JANE' e teşekkürlerimi sunarım. Araştırma sürecinde danıştığım konularda yardımlarını esirgemeyen Dr. Ahmet Emin DAĞ başta olmak üzere emeği geçenlere teşekkür ederim. Bu araştırmanın oluşmasında ve sonuçlanmasında kaynaklarını esirgemeyen Hak İnsani Yardım Derneği çalışanları ve özellikle İmdat AVLI' ye şükranlarımı sunarım. Tezimin her aşamasında beni yalnız bırakmayan ve her türlü desteklerini yanımda hissettiğim ailem ve arkadaşlarıma sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım.

Yüksek lisans programında tanıştığım ve elim bir olayda kaybettiğimiz yağız delikanlı İsa YILMAZ' ın anısına.

Ağustos 2021

Hüseyin SAĞLIK

TERÖRDEN TEMİZLENEN BÖLGELERDE İNSANİ YARDIM VE İNSANİ DİPLOMASİ UYGULAMALARI: SURIYE’NİN KUZEYİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Türkiye'yi siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, insani pek çok açıdan etkileyen Suriye iç savaşı, terör örgütlerinin Suriye'nin kuzeyinde hareket alanı bulmasını beraberinde getirmiştir. Böylece Türkiye terör örgütlerinin doğrudan hedefi haline gelmiş, bunun sonucunda bölgeyi terörden temizlemek için operasyonlar yapmıştır. Bu çalışmanın temel amacı Suriye'nin kuzeyinde terörden temizlenen bölgelerde insani yardım ve insani diplomasi uygulamalarını araştırmaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış, birincil ya da ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye'nin insani diplomasi aktörleri araştırılmıştır. Türkiye'nin insani yardım ve insani diplomasi uygulamalarında başarılı olmasındaki etkenler çalışmada değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İnsani Diplomasi, İnsani Yardım, Suriye'nin Kuzeyi.

HUMANITARIAN AID AND HUMANITARIAN DIPLOMACY IN REGIONS CLEARED OF TERROR: THE CASE OF SYRIA'S NORTH

ABSTRACT

The Syrian civil war, which affected Turkey in many political, social, economic, cultural and humanitarian aspects, brought along with it terrorist organizations finding an area of action in the north of Syria. Thus, Turkey became the direct target of terrorist organizations, and as a result, it carried out operations to clear the region from terrorism. The main purpose of this study is to investigate humanitarian aid and humanitarian diplomacy practices in the regions cleared of terrorism in northern Syria. Qualitative research method was used in the study, primary or secondary sources were used. Within the scope of the study, Turkey's humanitarian diplomacy actors were investigated. The factors in Turkey's success in humanitarian aid and humanitarian diplomacy have been evaluated in the study.

Keywords: Turkey, Humanitarian Diplomacy, Humanitarian Aid, Northern Syria.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
I. GİRİŞ	1
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
A. Yumuşak Güç	4
B. İnsani Diplomasi.....	8
C. Kamu Diplomasisi	13
D. Yükselen Aktivizm	14
III. SURIYE İÇ SAVAŞI VE ULUSLARARASI SİSTEME ETKİLERİ.....	17
A. Suriye Hakkında Temel Bilgiler	17
B. Suriye'nin Etnik ve Dini Yapısı	18
C. Suriye İç Savaşının Başlangıcı	20
D. Suriye'de İç Savaşa Bağlı Göç Hareketleri	21
E. Suriye İç Savaşında Aktörler ve Vekiller	22
F. Suriye'nin Kuzeyinde Terörün Yükselişi ve YPG	24
G. Suriye'nin Kuzeyinde Terörün Yükselişi ve DEAŞ.....	26
IV. TÜRKİYE'NİN SURIYE'YE MÜDAHALESİ.....	27

A. Türkiye'nin Müdahalesi ve Gerekçeleri.....	27
B. Fırat Kalkanı Harekatı	28
C. İdlib Operasyonu	33
D. Zeytin Dalı Harekatı	34
E. Barış Pınarı Harekatı.....	36
F. Bahar Kalkanı Harekatı	39
G. Türkiye'nin Müdahalesinin Sonuçları ve Etkileri.....	39
V. KAMU DİPLOMASİSİ VE İNSANİ DİPLOMASİ UYGULAMALARI: SURIYE'DE İNSANİ DİPLOMASİNİN RESMİ VE SİVİL AKTÖRLERİ	42
A. Uluslararası Yardım Kuruluşları.....	42
B. Türk Kamu Kurumları	43
1. TİKA.....	43
2. Türk Kızılayı.....	45
3. AFAD.....	46
C. Türkiye'nin İnsani Diplomasi Aktörleri.....	47
1. Sivil Toplum Kuruluşları	47
2. Düşünce Kuruluşları	48
3. Çokuluslu Şirketler	49
D. Terörden Temizlenen Bölgelerin İnşası.....	50
VI. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	62
VII.KAYNAKÇA	65
ÖZGEÇMİŞ.....	75

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Suriye Haritası.....	18
Şekil 2. Suriye'de Etnik Yapı	19
Şekil 3. Fırat Kalkanı Harekatı Öncesi Durum	29
Şekil 4. Fırat Kalkanı Harekatı Sonrası Durum.....	30
Şekil 5. Fırat Kalkanı Harekatı Sonrasında Bölgede Mobil Sağlık Tırları.....	30
Şekil 6. Fırat Kalkanı Harekatı Sonrasında Bölgede İnsani Yardım Faaliyetleri.	31
Şekil 7. Fırat Kalkanı Harekatı Sonrasında Bölgede Eğitim Faaliyetleri.....	31
Şekil 8. Suriye'de İHH Yardım Kampanyalarına Örnek-1	52
Şekil 9. Suriye'de İHH Yardım Kampanyalarına Örnek-2.....	52
Şekil 10. Araştırmacı Tarafından Suriye’de Çekilen Fotoğraflar-1	53
Şekil 11. Araştırmacı Tarafından Suriye’de Çekilen Fotoğraflar-2	53
Şekil 12. AFAD Tarafından Suriye'de Terörden Temizlenen Bölgelere Yapılan Yardımlar (2021).....	54
Şekil 13. Türk Kızılayı Tarafından Yapılan Yardımlar (Nisan 2021 İtibariyle)....	55
Şekil 14. Türkiye'nin Uluslararası Yardım Alanları (2019-Milyon Dolar).....	57
Şekil 15. Türkiye'nin Yardımlarının Bölgelere Göre Dağılımları (Milyon Dolar)	58
Şekil 16. Türkiye'nin Az Gelişmiş Ülkelere Yardımları (Milyon Dolar).....	59
Şekil 17. Türk Kızılayı ve Suriye'de İnsani Yardım Faaliyetleri Alanları	60
Şekil 18. Türk Kızılayı ve Suriye'de İnsani Yardım Faaliyetleri Verileri.....	61

I. GİRİŞ

Arap Baharı, Ortadoğu'da yönetim değişikliklerine neden olmuş, bazı ülkelerde demokrasiyi geliştirmek için anayasal düzenlemeler yapılmıştır. Arap Baharı, Suriye'de ise iç savaşa neden olmuştur. Türkiye'nin en uzun kara sınırı olan komşusu Suriye'de yaşanan gelişmeler, kaçınılmaz olarak Türkiye'yi etkilemektedir. Nitekim Suriye iç savaşından sosyo-ekonomik açıdan ve sınır güvenliği açısından en çok etkilenen ülke Türkiye olarak görünmektedir. Özellikle terör örgütü PKK'nın (Partiya Karkeren Kurdistan -Kürdistan İşçi Partisi-) PYD (Demokratik Birlik Partisi) ve YPG (Halk Savunma Birlikleri) adı altında Suriye'nin kuzeyinde tehdit olması, DEAŞ'ın (Irak Şam İslam Devleti) Türkiye'yi doğrudan hedef alması gibi gelişmeler Türkiye'nin sınır ötesi operasyon yapmasına neden olmuştur. Terörden temizlenen bölgelerde insani yardım ve insani diplomasi uygulamaları konulu çalışmanın arka planında yaşanan bu gelişmelerin etkisi büyüktür.

Türkiye, sınır bölgelerinde yaşanan terör olaylarına karşı uluslararası hukuk kapsamında yer alan haklarını kullanmış, 2016 yılında Suriye'ye operasyon kararı olarak sürece sahada bulunarak dahil olmuştur. Terör örgütlerinin Suriye üzerinden Türkiye'de eylemler yapmaları, Türkiye'nin Suriye'deki terör örgütlerini hedef alan operasyonlarını kaçınılmaz hale getirmiştir.

Türkiye'yi siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, insani pek çok açıdan etkileyen Suriye iç savaşı, 2021 yılı itibariyle hala devam etmektedir. Bir yandan Suriye'nin kuzeyindeki terör örgütlerinin Türkiye için tehdit düzeyinin artması bir yandan Suriye'deki iç savaştan kaçan sığınmacıların Türkiye'de ekonomik ve sosyal açıdan sorun oluşturması Türkiye'nin Suriye'deki gelişmelere kayıtsız kalmaması ile sonuçlanmıştır. Bu gelişmeler eşliğinde terörden temizlenen bölgelerde Türkiye'nin insani yardım faaliyetlerini araştırmak amacıyla bu çalışma konusu tercih edilmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Buna göre birincil ve ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır. Suriye'deki iç savaşın gelişimi, Türkiye'nin

müdahil olması ve sınır ötesi operasyonlar, insani diplomasinin kavramsal çerçevesi ve insani diplomasi uygulamaları ile ilgili güncel literatür taranarak ilerleme kaydedilmektedir.

Birinci bölümde yumuşak güç, insani diplomasi, kamu diplomasisi ve yükselen aktivizm gibi tezimizin çerçevesini oluşturacak kavramlar irdelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Suriye iç savaşının ana hatlarına değinilecektir. Üçüncü bölümde Türkiye'nin Suriye'ye müdahaleleri ve operasyonları analiz edilecektir.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde Türkiye'nin Suriye'de uyguladığı insani diplomasi ve kamu diplomasisi faaliyetleri resmi ve sivil aktörler ışığında analiz edilecektir. Kamu diplomasisi ve insani diplomasi uygulaması, çalışmanın dördüncü bölümünü oluşturmaktadır. Suriye'deki insani diplomasi faaliyetlerinde resmi ve sivil aktörler bu bölümde araştırılmaktadır.

Çalışmanın amaçları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Suriye'de terörden temizlenen bölgelerde insani yardım uygulamalarını araştırmak,
- Suriye'de terörden temizlenen bölgelerde insani diplomasi uygulamalarını araştırmak,
- Türkiye'nin güvenliğini sağlamak için yaptığı sınır ötesi hareketlerin ve kazanımlarını incelemek,
- Türkiye tarafından yürütülen insani yardım ve insani diplomasi uygulamalarının bölge halkının Türkiye'ye olan bakışına etkilerini değerlendirmek,
- Geleneksel diplomasi kanallarına alternatif olarak insani diplomasi uygulamalarını araştırmak,
- Suriye'de terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşasında insani diplomasinin resmi aktörleri ve sivil aktörlerini tespit etmek,
- Suriye iç savaşının Türkiye için yansımalarını çok yönlü bir bakış açısıyla ele almak,

- Türkiye'nin insani diplomasi aktörleri hakkında açıklayıcı bilgiler vermek,
- Suriye'de terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşasında neler yapılması gerektiğini ortaya koymak,
- Gelineen noktada Suriye iç savaşı ve sonuçlarıyla ilgili olarak Türkiye'nin nasıl bir yol izlemesi gerektiğiyle ilgili önerilerde bulunmaktır.

Bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

- Suriye'deki mevcut durumun Türkiye'ye etkileri nelerdir?
- Suriye'de yaşanan gelişmeler Türkiye için neden önemlidir?
- Türkiye, Suriye'de neden askeri operasyonlar yapmaktadır?
- Türkiye'nin askeri operasyonların ardından uyguladığı insani diplomasi politikasının öne çıkan yönleri nelerdir?
- Türkiye'nin başlıca insani diplomasi aktörleri kimlerdir?
- Türkiye terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşası için neler yapmaktadır?
- Türkiye, Suriye'deki iç savaştan daha az zarar görmek adına basıl bir politika izlemelidir?

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Dünya genelinde yaşanan çatışmaların artması, çatışmaların çözümünde farklı yaklaşımların kullanılmasına olanak tanımıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişen dünyada iki kutuplu düzenin sona ermesi ile birlikte uluslararası ilişkilerde güç kullanımı farklılık göstermeye başlamıştır. Daha önceleri sert güç ve askeri müdahale seçenekleri yaygın olarak tercih edilirken yakın zamanda yumuşak güç ve insani diplomasi yaklaşımlarının daha sık kullanılmaya başladığı görülmektedir. Ülkelerin dış politika amaçlarına ulaşabilmesi için yumuşak güç unsurlarından daha fazla yararlanmaya başladıkları bilinmektedir (Yatağan, 2018: 69). Bu durumun bir sonucu olarak da dünya genelinde yumuşak güç, insani diplomasi, kamu diplomasisi gibi kavramların daha çok bilinir hale geldiği değerlendirilebilir. Ülkelerin son yıllarda dış politika faaliyetlerinde sürdürülebilir kazanımlar elde etmeye yönelik girişimleri, yumuşak güç, insani diplomasi ve kamu diplomasisi gibi yeni yaklaşımların tercih edilmesinde etkilidir. Ayrıca dünya genelinde yükselen aktivizm, bu sonucun ortaya çıkmasında etkilidir. Küreselleşme ile birlikte dünyada yaşanan değişim, uluslararası ilişkiler ve dış politika alanlarına da yansımış durumdadır. Tüm bu kavramlar aynı zamanda çalışmanın temel araştırma konusunu meydana getirmektedir.

Çalışmanın birinci bölümü kavramsal çerçeve araştırmasına ayrılmıştır. Buna göre yumuşak güç, insani diplomasi, kamu diplomasisi, yükselen aktivizm kavramlarına yönelik açıklamalar getirilmektedir.

A. Yumuşak Güç

Yumuşak güç, uluslararası ilişkilerde askeri güç başta olmak üzere sert güç unsurlarının geçmişe göre daha az kullanılmaya başlamasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası ilişkilerde emretme ya da baskı uygulama gibi seçenekler yerine işbirliği yapılması, istenen düşüncenin karşı tarafı cezbederek benimsetilmesi gibi seçenekleri kullanan yumuşak güç yirminci yüzyılın

sonlarından itibaren tercih edilmeye başlamıştır (Özel, 2018: 6). Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve dış politikada sert güç anlayışının terk edilmesi, yumuşak güç kullanımını daha yaygın hale getirmiştir.

Güç, kişinin tercih ettiği sonuçları elde etmek için başkalarını etkileme yeteneğidir ve bu durum zorlama, ödeme veya cazibe ve ikna yoluyla başarılabilir. Yumuşak güç ise zorlama veya ödeme yerine çekim yoluyla tercih edilen sonuçları elde etme yeteneğidir (Nye, 2017: 1). Yatağan'ın ifade ettiği gibi *“Yumuşak güç, bir ülkenin başkalarını zorla veya baskı olmadan istediği gibi yapmaya ikna etme kabiliyetidir. Yumuşak güç, başkalarının tercihlerini şekillendirme becerisine dayanır”* (Yatağan, 2018: 72). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere yumuşak güç kavramı, karşı tarafa baskı uygulamadan, iyi ilişkiler geliştirerek istenen düşüncenin kabul ettirilmesi esasına dayanmaktadır.

Yumuşak güç kaynakları uluslararası ve yerel kaynaklar şeklinde kategorilere ayrılmaktadır. Uluslararası kaynaklar; uluslararası hukuka saygı, sözleşmelere saygı, liberal dış politika, çok taraflılığa güvenme şeklindedir. Yerel düzeyde yumuşak güç kaynakları ise; yaşam kalitesi, özgürlük, sosyal uyum, fırsatlar, yaşam stili, demokrasi, hukukun üstünlüğü, devlet bürokrasinin iyi işlemesi şeklinde sıralanmaktadır. Yerel yumuşak güç kaynakları kendi içinde kültür ve siyasi kurumlar olarak ikiye ayrılmaktadır (Er, 2015: 20). Ülkelerin yumuşak güç kullanımında nelerden faydalandığının anlaşılması bakımından bu bilgilerin dikkate alınmasında fayda vardır. Özellikle yumuşak güç kullanımının arttığı 21. yüzyılda bu kaynakların bilinmesi önemlidir.

Yumuşak güç kullanımında birtakım unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasında öne çıkanları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Akbaş ve Tuna, 2016: 78):

- Sosyal sermaye,
- Rekabet edebilme gücü,
- Teknoloji,
- Diplomasi,
- Eğitim,
- Rekabet edebilecek güç,

- İnsan kaynağının niteliği
- Demokrasi,
- Ekonomik kapasite,
- Kültürel zenginlik,
- Hak ve özgürlükler şeklindedir.

Görüldüğü üzere yumuşak güç kullanılması noktasında yeni dünyanın değerleri belirleyici konumdadır. Yeni dünya ile kastedilen küreselleşme süreci ile birlikte değişen sistemdir. Yeni dünyanın değerleri ise demokrasi, eğitim, diplomasi, teknoloji, hak ve özgürlükleri içermektedir. Dünyada değişim eğiliminin göz önünde bulundurulmasıyla birlikte yumuşak güç kullanımının tercih edilmeye başladığı bu bilgiler aracılığıyla söylenebilir.

Yumuşak güç, sadece bir etki meydana getiren araç olarak görülmemelidir, çünkü yumuşak güç bir kaynak niteliği taşımaktadır (Nye, 2008: 95). Dolayısıyla yumuşak güç ikna etme yeteneğinden daha fazlasını ifade etmektedir. Klasik güç kaynaklarına farklı bir boyut getiren yumuşak güç kavramı, gücü ellerinde tutmak isteyen tüm ülkeler için güç kullanımını meşrulaştırarak bir yapı oluşturmada bir nevi el kitabı niteliğindedir (Yavuzaslan ve Çetin, 2016: 1). Bu benzetme, yumuşak gücün sahip olduğu kapsamı ortaya koymada yardımcı rol üstlenmektedir. Yumuşak güç kullanılarak ülkelerin ilişki içinde oldukları ülkelerle iyi ilişkilerini sürdürülebilir hale getirmesi mümkün olabilir. Nitekim bu durum, yumuşak güç kullanımının tercih edilmesindeki temel etkendir.

Sert güç kullanımı; zorlama, gerçeklik, ekonomik ve askeri baskı, dış kontrol, bilgi, doğrudan ve kasıtlı olacak şekildedir. Yumuşak güç kullanımında ise ikna, imaj, sembol, kültür ve değerler, kendi kendini kontrol etme, saygınlık, dolaylı kullanım, kendiliğinden oluşan güç ön plana çıkmaktadır. Yumuşak güç kullanımının sert güç kullanımı ile pek çok konuda ayrıldığı anlaşılmaktadır. Diplomasinin giderek daha önemli hale geldiği bir dönemde yumuşak güç ile sert güç kullanımının ayırt edici noktalarının bilinmesi, ülkelerin diplomaside daha başarılı olmasına katkı sağlayacaktır. Yumuşak güç, sürdürülebilirliğe katkı sağlaması ve baskıdan uzak olması yönüyle sert güçten ayrılmaktadır (Er, 2015: 13).

Yumuşak güç, devletlerin uluslararası ilişkiler stratejilerine yön veren bir unsur haline almaktadır. Yumuşak güç kavramının gelişim göstermesiyle birlikte 1990'lardan itibaren pek çok ülke yumuşak güç konseptini kullanmayı tercih etmeye başlamıştır (Yukaruç, 2017: 491). Değişen dünyada hakim olan demokrasi, diplomasi gibi değerler yumuşak güçle birlikte ülkelerin politikalarında daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Ayrıca sert güç kullanımının sonuçlarının kısa süreli olması, yumuşak güç tercihinde belirleyici olmuştur. Ülkeler arasındaki ilişkilerin sürdürülebilirliğini sağlama yönündeki çabalar, yumuşak gücün devletler tarafından daha kullanılması ile sonuçlanmıştır. Sert güç kullanımı ile ilgili olumsuz tecrübeler de yumuşak güç kullanımı açısından belirleyici bir role sahiptir.

Küreselleşen dünyada güç, askeri güç veya daha fazla toprakla sınırlı değildir. Gelineen noktada bilgi, teknoloji ve esneklik gücün temel kaynakları arasında yer almaktadır (Yılmaz, 2011: 31). Yumuşak gücün kapsamını ortaya koyan bu husus, aynı zamanda günümüz koşullarında yumuşak gücün yeri ve önemini göstermektedir. Ancak bu durum yalnızca yumuşak güce özgü değildir, sert güç kapsamında benzer örnekler kendisini gösterebilir. Küreselleşme ile birlikte dünyada yaşanan köklü değişimler ve dönüşümler, uluslararası ilişkilerde güç kullanımının seyrini de etkilemiştir. Yumuşak güç ile değişen dünya arasındaki yakın etkileşimi desteklemesi bakımından bu ayrımı önemlidir.

Yumuşak güç kültür, ideoloji gibi unsurlardan faydalanarak ülkeler arasındaki ilişkileri yönlendirmektedir (Wang ve Lu, 2008: 425). Yumuşak güç kapsamında ülkeler arasında iyi ilişkiler geliştirilmekte, sert güçten tamamen farklı bir yol izlenmektedir. Yumuşak güç, uzun süreli kazanımlara olanak tanması yönüyle uluslararası ilişkilerde büyük avantajlara sahiptir. Bu nedenle son yıllarda yumuşak güç kullanımı artış göstermektedir. Geçmiş dönemlerde aralarında bağ olan ülkeler arasında yumuşak güç kullanımının örnekleri sık gözlenmektedir. Türkiye'nin son yıllarda izlediği dış politika, buna yönelik bir örnek olarak gösterilebilir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olduğunda yumuşak güç, baskıdan uzak bir şekilde ilişkilerin tesis edilmesine yöneliktir. Uzun vadeli kazanımlar sağlaması, yumuşak gücün yaygın şekilde tercih edilmesini beraberinde

getirmektedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında yumuşak güç kullanımının arttığı iddia edilebilir.

B. İnsani Diplomasi

Dünyada diplomasinin yaşadığı gelişim ve diplomaside yeni yaklaşımların kullanılmaya başlaması, insani diplomasi tekniğinin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Yumuşak güç kullanımının yaygınlaşması da insani diplomasi ile yakından ilişkilidir. “*İnsani diplomasi kavramı, esas itibariyle silahlı çatışma veya doğal afetlerin yaşandığı bölgelere hızlı ve organize biçimde uluslararası insani yardımların ulaştırılması ve sivil halkı bu tarz krizlerin etkilerinden korumak için gerekli görüşmelerin yürütülmesi gibi konvansiyonel diplomasinin dışına kalan faaliyetleri ifade etmektedir*” (Akıllı, 2016: 403). İnsani diplomasiyi geniş bir bakış açısıyla ele alan bu tanımda olağandışı durumların sonrasında yürütülen diplomatik faaliyetlere dikkat çekilmiştir.

Çatışmalarda ve karmaşık acil durumlarda insani yardıma erişimin iyileştirilmesi, politika yapıcılar ve insani yardım aktörleri için her zaman büyük bir endişe kaynağı olmuştur. Tarih boyunca insani yardımlar istikrarsız ve zorlu koşullarda yürütülmüştür. İnsani diplomasi, 2000'li yılların başında bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. İnsani diplomasi; karar vericileri ve liderleri, her zaman ve her koşulda, savunmasız kişilerin çıkarları doğrultusunda ve temel insani yardım ilkelerine tam saygıyla hareket etmeye ikna etmek olarak açıklanmaktadır (De Lauri, 2018: 1). İnsani diplomasi, uluslararası ilişkilerde yumuşak güç kullanımının artmasına paralel olarak gelişim göstermiştir. Dünyada son yıllarda yaşanan hızlı ve köklü değişimler, insani diplomasinin gelişimini hızlandıran bir unsur olarak görünmektedir. Ayrıca geçmiş dönemlerdeki yaşanan çatışmalardan alınan dersler, insani diplomasinin tercih edilmesinde etkilidir.

İnsani diplomasi koruma ve yardım sağlamak için mağdurlara erişim sağlamak, insani yardım aktörleri için vize görüşmeleri yapmak, insani yardımın sağlanması için lojistik ve mali mekanizmaların kurulmasını müzakere etmek, insani yardım çalışanlarının, binalarının ve yararlanıcılara sağlanan yardımın güvenliğini sağlamak, insani yardım kuruluşlarının yerel personeli, sivil nüfus ve diğer insani yardım yararlanıcıları için güvenlik garantilerini müzakere etmek gibi amaçları gerçekleştirmeye yöneliktir (Veuthey, 2012: 195). Türkiye

açısından bu amaçlar değerlendirildiğinde mağdurlara erişim sağlama, insani yardım çalışmalarının güvenliğini sağlama amaçlarının öncelikli olduğu çıkarımı yapılabilir. İnsani yardım kuruluşları ile bu kuruluşların personelinin güvenliğini sağlayarak insani diplomasiyi etkili bir araç olarak kullanma konusunda uzun vadeli ve sürdürülebilir bir şekilde hareket etmek, Türkiye'nin öncelikleri arasında gösterilmektedir. İnsani diplomasi, ülkelerin uzun vadeli dış politika hedefleri bakımından kritik bir konumdadır.

Diplomasinin çeşitlilik kazanmasıyla birlikte ortaya çıkan bir kavram olarak insani diplomasi, insani hedeflere ulaşmaya yöneliktir. İnsani hedeflerle ilgili olan programlar ve eylemler, insani diplomasinin temelini oluşturmaktadır (Yıldırım, 2019: 2564). Ülkelerin uluslararası ilişkilerdeki imajını geliştiren insani diplomasi, devletlerin dış politikalarında önemli bir yere sahiptir.

İnsani diplomasinin varlığı sağduyunun olmasına paralel olarak ortaya çıkabildiği gibi zorunluluk/gereklilik olarak da çıkabilir. Sağduyu açısından insani diplomasi, insani hedeflerle ilgili eylemlerin siyasi hassasiyetle yürütülmesini ifade etmektedir. Zorunlu hal olarak diplomasi ise insani aktörlerin uluslararası düzeydeki çatışmalara müdahale etmesiyle ilgilidir (Yıldırım ve Küçüksolak, 2020: 595). İnsani diplomasi kavramının çok boyutlu bir yapıda olduğunu göstermesi bakımından değinilen hususlar açıklayıcı görünmektedir.

İnsani diplomasi, askeri ve siyasi otoriteden bağımsız bir alan meydana getirmeye çalışmaktadır. İnsani bir şekilde tasarlanan faaliyetler ve organizasyonlar, insani diplomasinin içeriğini oluşturmaktadır (Minear ve Smith, 2007: 1). Tüm bunlar insani diplomasinin insani hedefleri gerçekleştirmeye yönelik olmasıyla yakından ilişkilidir.

İnsani diplomaside siyasi yardımlar ya da iktisadi yardımlar şeklinde iki temel araç kullanılmaktadır. İktisadi yardımlar kapsamında kalkınma yardımları ile acil insani yardımlar bulunmaktadır. Siyasi yardımlar ise barış arabuluculuğu, gözlemciliği, sivillerin güvenliği, kayıpların bulunması vb. fikir ya da siyaset açısından katkı sağlanması gibi seçenekleri içermektedir. İnsani diplomaside yürütülen faaliyetlerin genel hatları, kullanılan bu araçlarla (acil insani yardım, kalkınma yardımları, arabuluculuk gibi) birlikte belirlenebilir (Tunçaslan ve Dal, 2019: 416). İnsani diplomasi, temel insani ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra

barışçıl bir yaklaşımla hareket edilmesine yöneliktir. İnsani diplomasi araçlarının kapsamı da bunu destekler niteliktedir. Yumuşak güç kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak insani diplomasi araçlarının önemi de artmaktadır.

İnsani diplomasi anlayışında bazı aktörler ön plana çıkmaktadır. İnsani diplomasinin aktörleri; ulusal hükümetler, uluslararası örgütler, hükümet dışı kuruluşlar, özel sektör teşebbüsleri ve bireyler şeklindedir. Buna göre ulusal ve uluslararası insani diplomasi aktörleri arasında; Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk Kızılayı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Hak İnsani Yardım Derneği, Sınır Tanımayan Doktorlar, Birleşmiş Milletler, Kızıllaç örnek olarak gösterilebilir (Dülger, 2017: 9).

İnsani diplomasi, yumuşak güç kullanımında yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bölgesel ve küresel bir güç olmak isteyen ülkelerin sert gücün yanı sıra yumuşak gücü etkili bir şekilde kullanmaları gerekmektedir (Yıldırım, 2019: 2585). İnsani diplomasi de ülkelerin yumuşak güç kullanımının önemli bir parçası olarak görünmektedir. İnsani diplomasi ile ilgili verilen bilgiler, ülkelerin imajlarına olumlu katkıda bulunduğunu göstermektedir. İnsani diplomasi faaliyetleri ve aktörleri, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır.

Dünyadaki mülteci sorunu, insani diplomasinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Mülteci sorununun çözümünde insani diplomasinin temel aktörlerden birisi olması beklenmektedir. Dünya genelinde mülteci sorunlarının süregelen doğası gereği, insani diplomasi, uluslararası ilişkiler alanındaki ihmalinden daha güçlü bir şekilde yeniden ortaya çıkmak zorundadır (Kireççi, 2015: 2).

İnsani diplomasi, öncelikle insan haklarına ve hukuka saygıyı içeren bir yaklaşımdır. Çatışma, kargaşa ya da insani krizlerin yaşandığı bölgelerde insani diplomasi gereğince resmi ve gayri resmi ilişkiler kurularak insani yardım faaliyetlerinin yürütülmesi söz konusu olmaktadır. İnsani diplomaside ikili ya da çok taraflı olacak şekilde ilişkiler geliştirilmesi ve sürdürülmesi örnekleri bulunmaktadır (Tavel, 2006: 1).

Covid-19 salgını, insani yardım faaliyetleri ile insani diplomasi arasında bir kez daha güçlü bağlar kurmuştur. Normal konuma geri dönmek için tüm ülkelerin

insanlıkla olan bu felaket ilişkisinin ve bunun ülkeler arasındaki ilişkiler üzerindeki etkisini anlaması gerekmektedir. İnsani yardım eylemleri ve diplomasi arasındaki bağlantı, her ikisinin de insanlar arasındaki sosyal, ekonomik, kültürel, politik etkileşimlerden kaynaklandığı öncülüne dayanmaktadır (Gupta, 2020: 2610).

İnsani yardımlar, bir ülkenin toplumlar nezdindeki yerini olumlu yönde etkilemektedir. Baskı uygulayarak sert güç kullanmak yerine insani yardımlar aracılığıyla toplumların takdirini kazanmak, ülkelerin dış politikada uzun vadeli kazanımlar elde etmesine olanak tanımaktadır. Türkiye dünyanın en çok insani yardım yapan ülkesi konumundadır (tr.euronews.com, Erişim Tarihi: 27.12.2020).

Covid-19 pandemi döneminde yapılan insani yardımlar, Türkiye'nin bu dönemdeki yardımlarda da dünyada ilk sıralarda yer aldığını desteklemektedir. Tıbbi ekipman yetersizliğinin oldukça yüksek olduğu bir dönemde Türkiye 30'dan fazla ülkeye yardım etmiştir. Covid sonrası uluslararası sistemde rekabetin pandemi merkezli artışına rağmen Türkiye'nin insani yardımları dikkate değerdir. Türkiye'nin Covid-19 dönemindeki insan yardımları; TİKA, Kızılay, Sağlık Bakanlığı gibi kurumların koordinasyonu ile olmaktadır (Şen, 2020: 141).

Özellikle covid-19'un ilk dönemlerinde maske ve tıbbi ekipman yetersizliği pek çok ülkenin ortak sorunu olmuştur. Türkiye, bu dönemde yaptığı insani yardımlarla dünyanın farklı ülkelerine ulaşabilmiştir. Türkiye'nin tüm dünyanın ihtiyacı olan bir dönemde diğer ülkelere yardım elini uzatmıştır. Covid-19, 2021 yılı itibariyle hala tüm dünya için bir tehdit olmayı sürdürmekle birlikte özellikle ilk çıktığı anda tıbbi ekipman yetersizliğinin derinden hissedildiği bir sorundur. Bu dönemde Türkiye, dünyanın farklı ülkelerine tıbbi ekipman desteği göndermiştir (tika.gov.tr). Türkiye'nin en çok ihtiyaç duyulan salgının başlangıç dönemlerinde yaptığı yardımlar, insani diplomasi yaklaşımının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer almasa da Türkiye en çok insani yardım yapan ülke olarak ön plana çıkmaktadır ve bu da Türkiye'nin insani yardımlarını daha önemli bir konuma taşımaktadır.

Dünyayı etkisi altına Covid-19 döneminde benzer bir strateji Rusya tarafından izlenmiştir. Covid-19 pandemi döneminin başlarında salgının yayılımını kontrol ettiğini bildiren Rusya, ilaç geliştirme çalışmalarının

sürdüdüğünü açıklamış ve farklı ülkelere tıbbi yardımlar göndermiştir. Özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkelerin bir kısmına birlik ülkelerinden önce yardımlar göndermesi, Rusya'nın Covid-19 döneminde insani diplomasiyi kullanımında öne çıkan bir ayrıntıdır. Covid-19 pandemi döneminde yaşanan krize karşı uluslararası işbirliği çağrısında bulunan ve tıbbi yardımlar gönderen Rusya'nın salgın sonrası süreçte uluslararası sistemde kazanımlar elde etmesi beklenmektedir. Rusya tarafından izlenen bu adımlar, maske diplomasisi olarak adlandırılmıştır (İpek, 2020: 6).

Türkiye, insani yardım konusunda tarihi ve kültürünün yanında halkının olumlu yaklaşımı sebebiyle güçlü bir geleneğe sahiptir. Bunun bir yansıması olarak Türkiye'nin ekonomik açıdan gerisinde olduğu ülkelere daha fazla insani yardım yaptığı bilinmektedir. Türkiye, gelir düzeyine göre en çok yardım yapan ülke konumundadır Türkiye doğal afetler, savaş, yoksulluk ve toplumsal çatışmalar nedeniyle zor durumda kalan ülkelere yardımda bulunmayı insani bir görev ve uluslararası toplumun istikrarında önemli bir unsur olarak görmektedir (mfa.gov.tr, Erişim Tarihi: 27.12.2020). Sonuç olarak insani diplomasi, siyasi ve ekonomik yardımlar kullanılarak diplomatik faaliyetlerin yürütülmesini içermektedir. Uluslararası kurum ve kuruluşlar başta olmak üzere hükümet dışı organizasyonlar, insani diplomasinin etkili olmasında belirleyici bir role sahiptir.

İnsani diplomasinin tanımları ve algılanan içeriği, terimi kullanan kuruluşların sayısı ve gerçekleştirdikleri insani yardım operasyonları kadar büyük farklılıklar göstermektedir. İnsani diplomasi henüz uluslararası toplum tarafından genel olarak kabul edilen sağlam bir şekilde oluşturulmuş bir kavram değildir. İnsani diplomasiye göre fikri kavramak, terimin kendisini kullanmak ile tanımlı ve nasıl yapılması gerektiğine ilişkin mutabakat için uluslararası tanınırlığa varmak arasında büyük bir fark vardır (Regnier, 2011: 1213).

Yirmi birinci yüzyılın başından bu yana, küreselleşmenin hızlanan hızıyla, iklim değişikliği, çevre, suya erişim, kültür, sağlık ve bilgi gibi konularla ilgili çok sayıda yeni küresel diplomatik faaliyet alanı ortaya çıkmıştır. İnsani diplomasinin tanımı, amacı devletlerin uluslararası ilişkilerini müzakere yoluyla yönetmek olan geleneksel diplomasinin tanımıyla uyumsuzdur. İnsani diplomasi, insani hedeflere ulaşmada en üst desteği sağlamaya odaklıdır ve buna yönelik ortaklıklar kurmaktadır (Regnier, 2011: 1212).

C. Kamu Diplomasisi

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük bir değişim sürecinin içine giren dünyada yeni şartların ortaya çıkardığı kavramlardan bir tanesi de kamu diplomasisidir. Kamu diplomasisi, stratejik bir iletişim yöntemidir. Kamu diplomasisi kullanılmasındaki amaç yabancı bir toplumu etkilemektedir. Bu etkileme yapılırken hedef olarak belirlenen ülkenin maddi ve manevi değerleri, yumuşak güç esaslarına uygun bir biçimde kullanılmaktadır. Kamu diplomasisi kavramı, ilk kez 1965 yılında Edmund Gullion tarafından kullanılmış ve böylece literatürde yerini almıştır (Poyraz ve Dinçer, 2016: 37). Stratejik bir araç olarak kamu diplomasisi, ülkelerin dış politika hedeflerini gerçekleştirmesine katkı sağlamaktadır. Kamu diplomasisi, sert güç kullanımının terk edilmeye başlamasının bir sonucu olarak daha fazla tercih edilen bir araç halini almıştır. Dış politika önceliklerine göre ülkelerin diplomasi anlayışları değişmiştir ve buna paralel olarak kamu diplomasisinin gelişimi hızlanmıştır.

Kamu diplomasisi, geleneksel diplomasiden ilişkilerin niteliği ve süreç bakımından ayrılmaktadır. Kamu diplomasisi, uluslararası bir aktörün yabancı bir halkla ilişki kurarak uluslararası ortamı yönetme girişimidir (Cull, 2009: 12). Bir ülkenin hükümetinin yabancı izleyicilerle bir iletişim süreci olarak kamu diplomasisi, onun fikir ve ideallerini, ilgili ulus, kurumları ve kültürü ile ulusal çıkarları ve politikalarını açıklamaya çalışmaktadır (Gurgu ve Cociuban, 2016: 127). Kamu diplomasisi, ülkelerin çıkarlarına yönelik girişimlerinde yeni yaklaşımların öne çıktığı bir yaklaşımdır. Karşılıklı iletişim, katılım ve toplumla kurulan yakın ilişkiler, kamu diplomasinin geleneksel diplomasi yaklaşımlarından ayırt edilmesinde yardımcı rol üstlenmektedir denilebilir.

21.yüzyıl kamu diplomasisi; şartlar, amaçlar, stratejiler, iletişimin yönü, araştırma, mesajların içeriği, hedeflenen kitleler, kanallar ve bütçe başlıklarında geleneksel kamu diplomasisinden ayrılmaktadır. Gelişen koşullarla birlikte kamu diplomasisinden yararlanma biçiminin değişmesi ile birlikte belirtilen farklılıklar ortaya çıkmıştır. 21.yüzyıl kamu diplomasisi, barışı hedeflemektedir ve dünya genelinde iyi bir itibara sahip olmak için yürütülen çabaları içermektedir. Sürdürülebilir ilişkiler inşa edilmesi ve halklarla yakın ilişki içinde olmak, 21.yüzyıl kamu diplomasisi anlayışının öne çıkan yönlerinden birisidir. Çift yönlü

iletişim esasına dayanan 21.yüzyıl kamu diplomasisi aynı zamanda bilimsel araştırmalardan faydalanmaktadır. Fikirler, değerler ve mesajlar, 21.yüzyıl kamu diplomasisinin mesajlarının içeriğini oluşturmaktadır. Hedef kitleyi iyi tanımlama, katılıma olanak tanıma, iletişimi gerektiğinde kişiselleştirme 21.yüzyıl kamu diplomasisinin ayırt edici nitelikleri arasındadır (Akçay, 2014: 25).

Türkiye'nin stratejik açıdan sahip olduğu güce ek olarak tarihi ve kültürel birikimi yüksektir. Sahip olduğu değerler aracılığıyla Türkiye, dünya barışına katkı sağlayacak ülkelerden birisidir. Türkiye'nin bu noktada sahip olduğu potansiyeli değerlendirebilmesi için kamu diplomasisini etkili bir araç olarak kullanması gerekmektedir (kamudiplomasisi.org, Erişim Tarihi: 27.12.2020). Özetle kamu diplomasisi, uluslararası ilişkilerin yürütülmesinde yeni yöntemlerin kullanılmaya başlamasının sonucu olarak hızlı bir gelişim göstermiştir. Stratejik bir iletişim yöntemi olarak kamu diplomasisi, hedef ülkeyi etkilemek için ülkenin manevi değerlerinin daha yoğun ve etkili bir biçimde kullanılmasını gerektirmektedir. Yumuşak güç kaynakları arasında yer alan manevi değerler, kamu diplomasisi yaklaşımının kullandığı araçlardan bir tanesi konumundadır ve bu durum kamu diplomasisinin gelişimi ile yumuşak güç kullanımının tercih edilmesi arasında bir ilişki olduğunu işaret etmektedir.

D. Yükselen Aktivizm

Aktivizm kavramıyla birlikte ifade edilmek istenen toplumsal dönüşüme destek olmak veya karşı çıkmak için yürütülen çabalardır. Aktivizm; teknolojik, sosyal, siyasi, ekonomik boyutlarla değerlendirilmesi gereken bir konu olarak görünmektedir. İnternet ve sosyal medyanın insan hayatının bir parçası olmasıyla birlikte insanların kolaylıkla iletişime geçmesi ve örgütlenmesi, aktivizmin yükselmesinde etkili olmuştur (Turhan, 2017: 26).

Sosyal medya aracılığıyla bilginin siyasi, coğrafi ya da sosyal sınırları kolaylıkla aşarak hızlı bir biçimde taşınması ve paylaşılması söz konusu olmaktadır (Yanık ve Batu, 2019: 183). Bu da yükselen aktivizmi açıklamada önemli noktalardan birisidir. İnsani diplomasi ile ilgili süreçlerin gelişimine katkıda bulunduğu düşüncesiyle yükselen aktivizm kavramsal çerçeve kısmında yüzeysel olarak açıklanmıştır.

Toplumsal hareketler konusunda bilinç oluşmasına paralel olarak aktivizmin yükselme eğiliminde olduğu söylenebilir. Yükselen aktivizm konusunda medyanın önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Haberleşme ve koordinasyonun sağlanmasında medyanın üstlendiği roller, aktivizmin yükselmesinde belirleyici rol oynamaktadır (Yedekçi, 2018: 56). Günümüzde bu süreçte sosyal medya aracılığıyla gerçekleşmektedir denilebilir. Sosyal medyanın insan hayatının bir parçası haline almasına paralel olarak toplumsal bir hareket için bir araya gelecek kişiler sosyal medya üzerinden koordine olmaktadır.

Teknolojide yaşanan gelişmeler, aktivizmin yükselmesinde etkisini gösteren hususlardan birisidir. Teknolojik araçların kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak insanların aktivizm kapsamında yer alan hareketlerden haberdar olmaları söz konusu olmuştur. Böylece teknoloji ve yükselen aktivizm konusunda yakın bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Toplumsal hareketler, geçmişten bugüne insan hayatında yer almaktadır ve toplum üzerinde köklü değişimler meydana getirecek şekilde etkisini gösterdiği bilinmektedir (Kırık ve Özcan, 2014: 65). Ancak teknolojideki gelişmelerle birlikte daha kısa süre içerisinde daha geniş kitlelere ulaşılması mümkün olmaktadır. Aktivizmin yükselmesini teknolojik gelişmelerden bağımsız değerlendirmek olanaklı gözükmemektedir.

İçinde bulunulan dönem itibariyle aktivistlerin düşünce ve eylemlerinin yayılmasında sosyal medyanın önemli rolleri bulunmaktadır. Farklı sosyal medya platformları üzerinden yapılan paylaşımlar ile birlikte aktivistlerin kamuoyu oluşturmaları söz konusu olmaktadır (Nerse, 2020: 617). Yükselen aktivizm ile birlikte dijital aktivizm kavramının kullanılmaya başlaması söz konusu olmuştur. Bu ve benzer yöndeki gelişmelerin aktivizmin yükselmesine olumlu yönde katkıda bulunması beklenmektedir.

Dünya genelinde yükselen aktivizmle ilgili olarak aşağıdaki örnekler verilebilir (Yanık ve Batu, 2019: 183):

- Seattle Olayları,
- Occupy Wall Street,
- Arap Baharı,
- WIKILEAKS,

- Ukrayna Turuncu Devrimi,
- Tayvan Ayçiçeği Hareketi,
- İtalya SoSts Enternasyonal Hareketi,
- Şili Las Tesis Hareketi şeklindedir.

Yükselen aktivizm, uluslararası ilişkilerde yeni yöntemlerin kullanılmaya başlamasında etkili olmuştur. Toplumsal hareketlere karşı artan bilinç aynı zamanda askeri ve sert güç kullanımına karşı tepki gösterilmektedir. Böylece kamu diplomasisi, insani diplomasi ve yumuşak güç kullanımının tercih edilmesinde yükselen aktivizmin önemli ölçüde etkileri olduğu çıkarımı yapılabilir.

Yükselen aktivizm, insani yardım ve insani diplomasinin daha yaygın şekilde tercih edilmesinde etkili olduğu için çalışma kapsamında ayrı bir başlıkta değerlendirilmiştir.

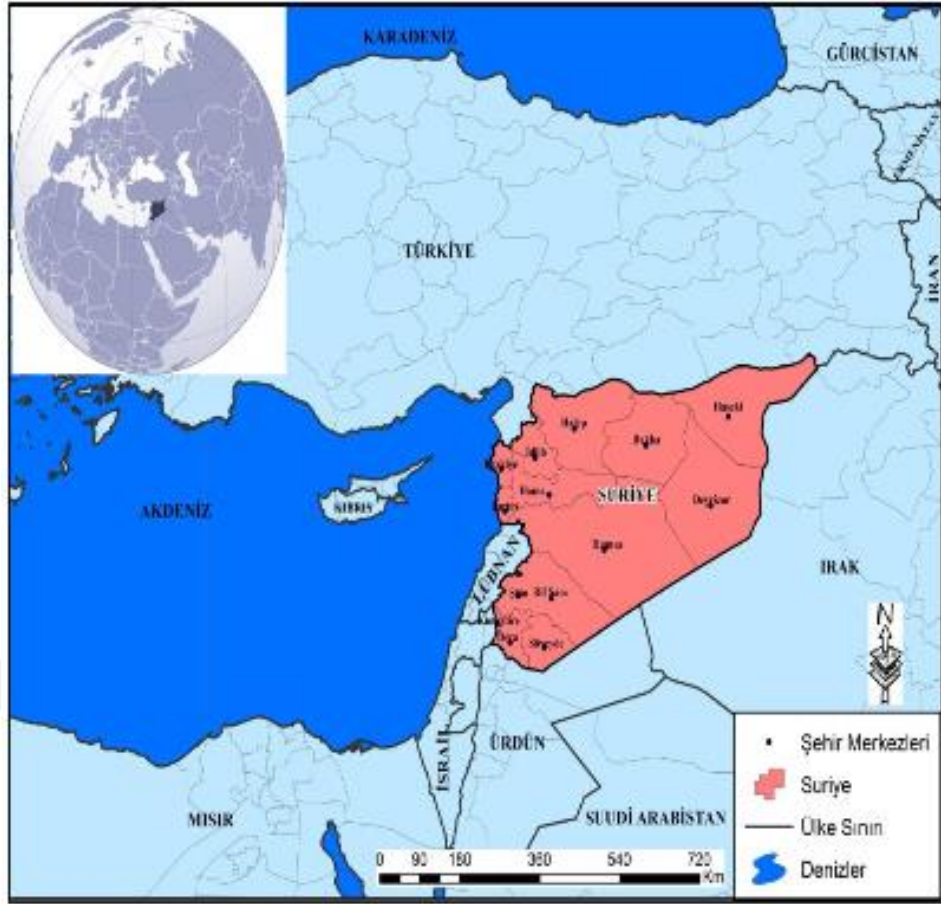
III.SURİYE İÇ SAVAŞI VE ULUSLARARASI SİSTEME ETKİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde Suriye hakkında temel bilgiler, Suriye'nin etnik ve dini yapısı, Suriye iç savaşının başlangıcı, Suriye'de iç savaşa bağlı göç hareketleri, Suriye iç savaşında aktörler ve vekiller, Suriye'nin kuzeyinde terörün yükselişi ve YPG konu başlıkları altında açıklama getirilmektedir.

A. Suriye Hakkında Temel Bilgiler

Suriye, 185.180 kilometre kare yüzölçümüne sahip, başkenti Şam olan, 2020 yılı itibariyle yaklaşık 18 milyon nüfusa sahip bir ülkedir. 2011 yılında başlayan iç savaşla birlikte 5 milyon civarında Suriye vatandaşının ülkeden göç ettiği bilinmektedir ve bu nedenle nüfus konusunda sağlıklı verilerden bahsedilmesi güçtür. Halkın büyük çoğunluğu Müslüman olan Suriye'de resmi dil Arapçadır (deik.org.tr, Erişim Tarihi: 18.01.2021).

Suriye'nin coğrafi konumu ve Türkiye'nin komşusu olması, ülkenin Türkiye için önemini kaçınılmaz hale getirmektedir. Aşağıda Suriye haritası yer almaktadır.

Şekil 1. Suriye Haritası

Kaynak: Akengin ve Yaşar 2018: 29.

Şekil 1’de görüldüğü üzere Suriye’nin Akdeniz’e kıyısı vardır. Bununla birlikte ülkenin Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesişim bölgesinde yer aldığı söylenebilir. Bunlar coğrafi açıdan Suriye’yi önemli konuma getirmektedir. Şam, Halep, Hama, Haseki, İdlib, Lazkiye gibi şehirler Suriye’deki başlıca şehirler olarak görünmektedir. Suriye; İsrail, Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak ile komşudur. Suriye’nin en uzun sınırı Türkiye ile olan sınırdır. Suriye başkanlık sistemiyle yönetilmektedir. Ülkedeki baskın güç Baas Partisi olarak bilinmektedir (deik.org.tr, Erişim Tarihi: 18.01.2021).

B. Suriye’nin Etnik ve Dini Yapısı

Suriye, üç kıtanın kesişim noktasında yer alması sebebiyle farklı grupların yaşadığı bir ülke olarak bilinmektedir. 1946 yılında bağımsızlığını kazanan ülkenin 1958 yılında Mısır’la birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyeti’ni kurduğu ve

yılından bu yana devam eden iç savaşta etnik ve dini grup farklılıklarının etkileri açık bir biçimde görülmektedir.

C. Suriye İç Savaşının Başlangıcı

Suriye’de iç savaşın başlangıcı Arap Baharı sonrasında yaşanan halk hareketleri sonrasında olmuştur. 2011 yılında başlayan iç savaş onuncu yılına girmiş durumdadır. Suriye’de iç savaşın başlangıcının ardından takip eden süreç sadece Suriye açısından değil bölgesel ve küresel güçlerin yakından ilgilendiği ve dahil olduğu bir hale gelmiştir. Suriye’de 2011 yılının Mart ayında başlayan iç savaşın etkileri ülkenin sınırlarını çoktan aşmış görünmektedir (Özdemir, 2016: 81).

Arap halklarının özgürlükler konusundaki protestoları ve hak talepleri Suriye’de de ortaya çıkmış, protestolar düzenlenmiştir. Bu durumun geçmişi Arap Baharı öncesine uzanmakla birlikte Arap Baharı halkın taleplerinin yeniden gündeme gelmesinde bir etken olmuştur. Bunun sonrasında Suriye’de gösteriler yayılmıştır. Yaşanan şiddet olaylarının ardından Suriye ordusundan ayrılan subaylar Özgür Suriye Ordusunu kurmuştur ve Suriye iç savaşı başlamıştır (Canyurt, 2018: 1105).

Suriye’de halkın bireysel hak ve özgürlükler, yolsuzluk, işsizlik, demokratik yönetim gibi konulardaki taleplerine yönelik barışçıl gösterilerde halkın üstüne ateş açılması ile birlikte şiddet eylemleri başlamıştır. Bu olayın ardından Suriye’de muhalif gruplar örgütlenmeye başlamış ve yaşanan çatışmalar iç savaşa dönüşmüştür (Kadıoğlu, 2020: 2181).

2011 yılında başlayan iç savaş sonrasında AFAD, geçici barınma merkezi açmış ve ilk olarak sınırlı sayıda Suriyeli sığınmacı Türkiye’ye giriş yapmıştır. Takip eden süreçte Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacı sayısı artmış, 2012 yılında bu rakam 80 bine ulaşmıştır. Terör örgütlerinin Suriye’de işgal ettiği alanların artmasıyla birlikte artan göç dalgası, 2013 yılında Suriyeli sığınmacı sayısının dünya genelinde 1 milyona ulaşması ile sonuçlanmış, 2014 yılında Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı sayısı 1.5 milyona ulaşmıştır. Bu dönemde Suriye’de yüz binlerce sivil öldürülmüştür. AFAD geçici barınma merkezlerinde ağırlanan Suriyeli sığınmacı sayısı, 2016 yılında 300 bine ulaşırken aynı dönemde

Türkiye'deki Suriyeli sayısı 3 milyona ulaşmıştır. Suriye'de savaştan kaçan insan sayısı 5 milyonu aşmıştır (Reyhanoğulları, 2019: 92). Suriye'de başlayan iç savaş, giderek büyüyen bir sorun haline almış, yüzbinlerce insan hayatını kaybederken milyonlarca insan ülkeyi terk etmiştir. Suriye iç savaşı, büyük bir insani drama sahne olmuştur ve hala olmaya devam etmektedir. İç savaşın ağır bir bilançosu olduğunu göstermesi bakımından bu bilgiler önemlidir.

Suriye'de başlayan iç savaş, Arap Baharının bir yansıması olarak görünse de savaşın dinamiklerinin daha derin olduğu söylenebilir. Savaşın taraflarının amaçları ve özellikleri bunu destekler niteliktedir. Suriye'deki Sünni-Şii taraflar arasındaki anlaşmazlıklar, geçmişten bugüne devam etmektedir ve iç savaşın başlangıcında önemli bir yere sahiptir. Şii rejimin hakimiyetinin devam ettiği Suriye'de Hafız Esad'ın oğlu Beşar Esad döneminde de reform sözlerinin yerine getirilmemesi, Arap Baharı döneminde gösterileri tetiklemiş, ülke geneline yayılan gösteriler iç savaşa dönüşmüştür (Özdemir, 2016: 83).

Etnik ve dini yapı, Suriye'de iç savaşın dinamikleri gereğince belirleyici bir konumdadır. Suriye'nin iç savaş öncesindeki etnik yapısı, toplumsal çeşitlilik kaynaklı güvenlik riskleri içermektedir. Farklılıkların olduğu yapının yanında olanakların sınırlı olduğu bir ülke olarak Suriye, nüfusun da artmasıyla çatışma riskinin yüksek olduğu bir ülke olarak görünmektedir (Karasu, 2017: 70). Dolayısıyla etnik ve dini yapının beraberinde getirdiği farklılıklar ile ülkedeki sınırlı kaynaklar bir araya gelmiş, iç savaşın başlangıcında etkili olmuştur.

D. Suriye'de İç Savaşa Bağlı Göç Hareketleri

Suriye iç savaşında hayatını kaybeden ve yaralananların yanında yerinden edilen milyonlarca insan vardır. Dolayısıyla Suriye iç savaşının önemli boyutlarından birisi de göç konusudur. Nitekim göç gibi uluslararası dinamikler, iç savaşın ulusal dinamikleri kadar önemli bir konudur. Suriye'deki iç savaştan kaçan bireyler, başta Lübnan, Ürdün, Türkiye gibi komşu ülkelere sığınmışlardır.

Türkiye, göç hareketlerinden en çok etkilenen ülke konumundadır. 2019 yılı verileri itibariyle Türkiye'nin Suriye'den göç eden sığınmacıların yarısından daha fazlasına ev sahipliği yaptığı bilinmekle birlikte diğer komşu ülkeler olan Lübnan ve Ürdün'ün kayda değer düzeyde sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bununla

birlikte İsveç, Mısır ve Almanya, Suriye'deki göç hareketlerinden etkilenen ülkeler arasında gösterilmektedir. (Erdoğan 2020: 3). Türkiye'de 2019 yılında 3.5 milyondan fazla Suriyeli sığınmacının bulunduğu gösteren resmi rakamlardan daha fazla Suriyelinin olduğu tahmin edilmektedir. Göç İdaresinin son açıkladığı veriler Türkiye'de Suriyeli sığınmacı sayısının 26 Mayıs 2021 itibariyle 3 milyon 672 bin olduğunu göstermektedir (<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>). İç savaşın neticesinde yaşanan göç hareketlerine dair verilen bu bilgiler, göçle ilgili konuların uluslararası boyutunun önemli olduğunu desteklemesi yönüyle dikkate alınmak durumundadır.

E. Suriye İç Savaşında Aktörler ve Vekiller

Suriye iç savaşında ulusal, bölgesel ve küresel aktörler yer almaktadır (Karim, 2016: 117). Vekiller olarak ise terör örgütleri, küresel güçlerin kendilerine verdikleri görevleri yerine getirmektedir denilebilir. Suriye rejimi ve muhaliflerin yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya, İran, Türkiye gibi ülkeler ve YPG, PKK, PYD, DEAŞ gibi terör örgütleri Suriye iç savaşındaki aktörler ve vekiller kapsamında yer almaktadır.

Suriye iç savaşında aktörler ve vekillerin öncelikleri, olmasını istedikleri ve stratejileri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Kuzu, 2019: 35):

- **Suriye Rejimi:** Suriye rejimi için temel strateji Esad'ın görevini sürdürdüğü bir Suriye olarak görünmektedir. Muhaliflerin ve DEAŞ'ın ülkede etkin olmaması, rejimin öncelikli konuları arasında yer almaktadır. Bundan sonraki öncelik ise Türkiye'nin güçlü bir şekilde Suriye sorununda yer almamasıdır. PKK-PYD-YPG terörist gruplarının güçlenmemesi, rejimin bir diğer beklentisidir.
- **Muhalifler (Özgür Suriye Ordusu ya da Suriye Milli Ordusu):** Suriye'de federal bir yapının oluşturulması ve Esad'ın olmadığı bir ülke yönetiminin sağlanması, muhaliflerin Suriye iç savaşındaki stratejileridir. Rejimin ülke yönetiminde etkin olmaması, muhaliflerin istediklerinin başında gelmektedir. İran ve DEAŞ'ın bölgede güçlenmemesi, ikinci öncelik olarak değerlendirilmektedir.

Rusya ve ABD'nin ÷lkeye m÷dahalesi, muhalifler tarafından istenmeyen bir diğer konudur.

- **Türkiye:** Suriye iç savaşından en çok etkilenen ÷lke olarak Türkiye'nin temel isteği bölgede bir PKK-PYD-YPG terör koridorunun oluşmamasıdır. DEAŞ'ın etkin olmaması, Türkiye'nin ikinci önceliği iken İran ve rejimin güçlenmesi, Türkiye'nin istemedikleri arasındadır. Türkiye'nin bölgedeki temel stratejisi ise Suriye'nin bütünlüğünün korunması olarak görünmektedir. Türkiye için Suriye iç savaşında terörist grupların ön plana çıktığı söylenebilir.
- **ABD:** Suriye iç savaşının başından bu yana PKK-PYD-YPG gruplarını destekleyen ABD için öncelikli strateji, bir terör koridoru oluşturmaktır. DEAŞ ve İran'ın bölgede güçlü olması, ABD'nin en çok istemeyeceği şey konumundadır. Sonrasında ise ABD için bölgede güçlü bir Rusya'nın olmaması ve Türkiye'nin güçlenmemesi gibi öncelikler bulunmaktadır.
- **Rusya:** Suriye iç savaşında Rusya'nın stratejisi Esad'lı bir Suriye'dir. Rusya için olması istenmeyen öncelikler ise bölgede etkili bir ABD, etkili bir Türkiye, DEAŞ şeklinde sıralanmaktadır. Öncelik sırasına göre açıklanan bu hususlar, Rusya'nın savaştaki konumuna dair fikir verecek niteliktedir.
- **İran:** Suriye iç savaşında tıpkı Rusya gibi İran'ın da stratejisi Esad'lı bir Suriye'dir. Bölgede Türkiye'nin etkin olması, İran'ın olmasını istemeyeceği ilk şeydir. ABD'nin bölgedeki güçlü bir konumda bulunması, İran'ın istemeyeceği hususlardan birisidir. DEAŞ ve YPG terör örgütlerinin güçlenmesi ise İran tarafından üçüncü öncelikli istenmeyen husustur.
- **PKK-PYD-YPG:** Bu terör örgütlerinin Suriye iç savaşındaki temel stratejileri terör koridoru oluşturmaktadır. Dolayısıyla bölgede güçlü bir Türkiye'nin olması, bu terörist grupların olmasını istemediği birinci önceliktir. DEAŞ'ın güçlü olmaması, ikinci

öncelikli konuma görünmektedir. İran ve rejimin ülkede güçlü olmaması ise bu terör örgütlerinin istekleri arasındadır.

Verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere gruplar ve ülkeler, kendi çıkarlarına göre Suriye iç savaşında pozisyon almıştır ve önceliklerini buna göre belirlemiştir. Suriye iç savaşının aktörleri ve vekillerinin temel stratejileri büyük oranda aynı kalmakla birlikte değişen koşullara göre güncellenebilir nitelikte görünmektedir. Ancak bölgesel ve küresel güçlerin kendi çıkarlarını üstün tutacak şekilde pozisyon almaları, iç savaşın devam etmesine ve Suriye’de kalıcı bir çözüme ulaşılamamasına neden olmaktadır.

Suriye iç savaşının aktörleri ve vekilleri konusunda değinilmesi gereken konulardan birisi de yürütülen diplomasi çalışmalarıdır. Türkiye ve Rusya, Suriye’deki iç savaşla ilgili diplomasi trafiği yoğun olan ülkelerin başında gelmektedir. İran’ın da dahil olduğu görüşmelerde çözüm için girişimlerde bulunmaktadır. Astana ve Soçi görüşmeleri, Türkiye ve Rusya’nın başı çektiği diplomatik süreçlerin başında gelmektedir. Astana ve Soçi görüşmelerinde Türkiye ile Rusya’nın ikili görüşmelerinin yanında çoklu görüşmeler yapılmıştır (Ayvaz, 2020: 48). Yine Cenevre görüşmeleri de Suriye iç savaşıyla ilgili olarak bilinen diplomatik girişimler arasında yer almaktadır ve Suriyeli muhalifler ile Suriye rejimi arasında görüşmeler gerçekleştirilmektedir.

F. Suriye’nin Kuzeyinde Terörün Yükselişi ve YPG

Bir ülkenin siyasi açıdan güçsüzleşmesi, ülkedeki otorite boşluğuna dayalı olarak terörün yükselmesine neden olabilir. Geçmiş dönemde Irak’ın kuzeyinde güç boşluğunu kullanarak Türkiye’ye sızan teröristler, aynı şeyi Suriye iç savaşıyla birlikte Suriye’nin kuzeyinde var olan güç boşluğundan yararlanarak yapmaktadır. Bu durum bölgede terörün yükselmesine neden olmakla birlikte Türkiye için büyük bir tehdit niteliği taşımaktadır. Suriye’nin kuzeyinde terör örgütleri için hareket alanlarının açılması, Türkiye için öncelikli güvenlik endişelerinden bir tanesi olarak görünmektedir (Altundeğer ve Yılmaz, 2016: 293).

Suriye’de PKK’nın varlığı geçmişten bu yana bilinmektedir ve bölücü terör örgütü lideri Abdullah Öcalan’ın Suriye’de uzun süre saklandığı malumdur.

Nitekim 1998 yılında Türkiye Suriye'yi savaşıyla tehdit etmiş ve Öcalan ülkeden ayrılmıştır (Sarı, 2019: 108). Suriye iç savaşı döneminde de bölgede PKK terör örgütünün varlığı (farklı isimlerle olacak şekilde) söz konusudur. PKK-PYD-YPG terörist gruplarının birbirinden ayrı olduğu ve PYD gibi grupların meşrulaştırılması gibi girişimler Suriye iç savaşı devam ederken ulusal ve uluslararası kamuoyunu meşgul etmiştir. Ancak bu iki grubun aynı ideolojiye sahip iki terörist grup olduğu ve sadece isimlerinin farklı olduğu bilinmektedir. Bölücü terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın ideolojilerinin kabul edilmesi, görevler, amaçlar, karar organları gibi tüm bilgiler, PKK ve PYD'nin aynı terör örgütünün farklı şubeleri olduğunu göstermektedir (Çalışkan, 2020: 82). Konuyla ilgili olarak yapılan bir görüşme esnasında Amerika Birleşik Devletleri emekli Azerbaycan Büyükelçisi Matthew Bryza şu ifadeleri kullanmıştır: “*Nasıl bir insanın kendini kendinden ayrılması mümkün değil ise, PKK'yı PYD/YPG'den ayırmak mümkün olamayacaktır*” (dha.com.tr, Erişim Tarihi: 10.04.2021). Bu ifadeler geniş çevrede ses getirmesi sebebiyle oldukça önemlidir.

PKK'nın Türkiye ve Suriye arasında Adana Mutabakatı imzalanana kadar yani 1979-1998 yılları arasında Suriye'den destek görmesi sebebiyle Suriye'nin kuzeyinde bir taban meydana getirdiği bilinmektedir. Suriye'de iç savaşın başlaması ve ABD'nin desteği ile birlikte Suriye'nin kuzeyinde terör yükselişe geçmiştir ve YPG terör örgütünün sahada aktif rol alması söz konusu olmuştur. 2003 yılında Suriye'de yerel destek elde etmek için PYD'yi kuran PKK, 2011 yılına kadar bunun altyapı çalışmalarını sürdürmüştür. PYD; ideoloji, sembol, retorik, teşkilat yapısı gibi konularda PKK'yı taklit etmiştir (Self ve Ferris, 2017: 19). Geçmişte bölgede yerel desteği olan terör örgütü, iç savaşla birlikte tekrardan aktif olmaya başlamıştır. YPG ise PYD'nin silahlı kanadı olarak ifade edilmektedir ve Suriye'nin kuzeyinde terörün yükselmesinin baş aktörlerinden birisidir. Suriye'de iç savaş başlayana kadar Esad'ın PYD'ye karşı olumlu bir bakış açısı olduğundan bahsedilmesi mümkün değildir. Zira geçmişte Suriye'nin PKK'ya destek vermesi, iki ülke arasındaki ilişkilere büyük zarar vermiştir (Salık, 2011: 24). İç savaşın başlamasının ardından fazla cephede savaşmak istemeyen Esad yönetimi, PYD ile çatışmak yerine muhaliflerle savaşmaya odaklanmış, bu süreçte PYD Suriye'de güç kazanmıştır.

Genel bir değerlendirme yapılacak olduğunda Suriye'nin kuzeyinde oluşan otorite boşluğu ve bölgede geçmiş dönemlerde yerel dinamikleri olan PKK'nın faaliyetleri ile birlikte terör yükselişe geçmiştir. Bu yükselişin siyasi kanadında PYD, silahlı kanadında ise YPG aktif rol üstlenmiştir.

G. Suriye'nin Kuzeyinde Terörün Yükselişi ve DEAŞ

DEAŞ, İslam dinini suistimal etmek suretiyle devlet düzeni kurmaya çalışan bir terör örgütüdür. DEAŞ, yaptığı terör eylemleriyle sesini geniş kitlelere duyurmuş ve dünya genelinde bir korku oluşturmuştur. DEAŞ, Irak ve Suriye topraklarında hakimiyet kurma amacına sahiptir ve bu nedenle Suriye'de eylemler yapmıştır. Yabancı terörist savaşçıların destek vermesiyle birlikte DEAŞ, ülkedeki otorite boşluğunu kullanarak Suriye'nin kuzeyinde hızlı bir biçimde hakimiyet sağlamıştır (alışkan, 2020: 63).

Irak ve Suriye devletlerinin içinde bulunduğu durum, DEAŞ'nın hızlı bir şekilde nüfuz sahibi olmasında temel etkindir. Suriye'de devam eden iç savaş nedeniyle DEAŞ, ülkenin kuzeyinde hızla ilerlemiştir. Bölgedeki hakimiyetini artıran DEAŞ'nın yaptığı kanlı eylemler, örgütün tüm dünya için bir tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur. DEAŞ'ya karşı kurulan uluslararası koalisyon, terör rgtnn Suriye'nin kuzeyindeki varlığının seyri bakımından belirleyici rol oynamıştır (Erdoğan ve Deligöz, 2015: 5).

Suriye'nin kuzeyinde pek çok kenti ele geçiren DEAŞ, 2014 yılında halifelik ilan etmiştir. "2014'te halifeliğin ilan edilmesi, devamında örgütün hakimiyet alanının şaşırtıcı bir şekilde genişlemesi, yabancı terörist savaşçıların hızla artarak bölgeye yönelmesi terörizmin küresel eylem döngüsü DEAŞ'ı uluslararası toplumun bir numaralı düşmanı haline dönüştürmüştür" (Yeşiltaş ve ncel, 2017: 7). Yapılan başarılı operasyonlarla örgüt ağır darbeler almıştır. Böylece Suriye'nin kuzeyinde DEAŞ'nın yükselişi sona ermeye başlamış ve örgütün bölgedeki varlığı düşüşe geçmiştir.

IV. TÜRKİYE’NİN SURİYE’YE MÜDAHALESİ

Türkiye'nin Suriye'ye müdahalesi konusunda Türkiye'nin müdahalesi ve gerekçeleri, Fırat Kalkanı Harekatı, İdlib Operasyonu, Zeytin Dalı Operasyonu, Barış Pınarı Harekatı, Bahar Kalkanı Harekatı, Türkiye'nin müdahalesinin sonuçları ve etkileri konularına yönelik açıklamalar getirilmektedir.

A. Türkiye'nin Müdahalesi ve Gerekçeleri

Türkiye'nin Suriye'ye yönelik müdahalesi, iç savaştan en çok etkilenen ülke olmasının bir sonucudur. Türkiye ve Suriye arasında 911 kilometre sınır uzunluğu bulunmaktadır. Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle ülkede güçlenen terör örgütlerinin Türkiye'ye sızarak eylemler yapmaları Türkiye'nin Suriye'ye müdahale etmesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Türkiye kendi güvenliğini sağlamak için terör örgütlerine yönelik sınır ötesi operasyonlar düzenlemiştir (Balcı ve Göcen, 2018: 343).

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş, Türkiye'ye çok yönlü bir şekilde zarar vermiştir. 3,5 milyona yakın Suriyeli sığınmacının ülkeye gelmesi, terör saldırıları sebebiyle Türkiye'de çok sayıda vatandaşın hayatını kaybetmesi ve Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden gelişmeler Türkiye'nin Suriye'ye müdahale etmesinin gerekçeleri arasında gösterilmektedir (Özalp, 2018: 183).

Türkiye'nin Suriye'ye müdahalesinde güvenlik kaygıları, terörle mücadele, sınır güvenliğini sağlama, güvenlik odaklı stratejik çıkarlar, çatışmaların sosyal sonuçlarının yönetilmesi gibi gerekçeler bulunmaktadır (Aslan, 2019: 30). Türkiye'nin güvenliğini sağlama odak noktasında yer alan hususlar, Suriye'ye müdahale gerekçeleri kapsamında belirleyici konumdadır. Komşu bir ülkede yaşanan çatışmaların Türkiye'yi etkilemesi kaçınılmazdır. Türkiye, Suriye'deki iç savaştan en çok etkilenen ülke konumundadır ve Suriye'ye müdahale edilmesindeki ana etken, güvenliği sağlamak olarak görünmektedir.

Türkiye'nin yeniden yapılandırma girişimleri, Suriye'ye müdahalesi ve gerekçeleri kapsamında değinilmesi gereken hususlardan birisidir. Türkiye'nin Suriye'de yeniden yapılandırma yönündeki hedefleri, yapılan müdahalenin gerekçeleri arasında önemli bir yere sahiptir. Buna göre güven ortamının tesis edilmesi, acil insani yardım faaliyetlerinin tespit edilmesi, altyapının geliştirilmesi, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, çatışmanın izlerinin silinmesi, idari kapasitenin geliştirilmesi, siyasi uzlaşmanın sağlanması, yerel otoritenin kendisine yetecek düzeye ulaşması, normalleşmenin gerçekleşmesi, kalıcı ve sürdürülebilir bir toplumsal yapı meydana getirilmesi gibi yapılandırılması ön plana çıkmaktadır (Aslan, 2019: 24). Türkiye, bu yeniden yapılandırma hedeflerini gerçekleştirmek için sosyal, siyasi ve ekonomik açıdan büyük çaba göstermektedir.

Türkiye'nin Suriye'de yeniden yapılandırma hedeflerinin sonucunda askeri müdahale yapılması kaçınılmaz olmuştur. Türkiye'nin Suriye'de yaptığı operasyonlara yer verilmesi ile birlikte yeniden yapılandırma hedefleri açısından değerlendirmeler yapılması mümkün olmaktadır.

Suriye'de devam eden iç savaşın beşinci yılı içerisinde, 2016 yılında Türkiye'nin ilk askeri müdahalesi gerçekleşmiştir (Balcı ve Göcen, 2018: 343). 2016 yılının Ağustos ayına kadar geçen sürede Türkiye'nin karşılaştığı güçlükler, müdahalenin yapılmasını kaçınılmaz hale getirmiştir denilebilir. DEAŞ ve PKK terör örgütünün terör eylemleri, Türkiye'ye göç eden Suriyeli sığınmacı sayısının artması ve bunun siyasi, sosyal ekonomik yansımaları, Türkiye'nin Suriye ile 911 kilometre sınırının olması gibi hususlar Türkiye'nin Suriye'ye müdahale etmesinde belirleyici olmuştur denilebilir.

B. Fırat Kalkanı Harekatı

Türkiye'ye yönelik tehditler, Fırat Kalkanı Harekatı'nı kaçınılmaz hale getirmiştir. Terör örgütü DEAŞ'ın Suriye'den Türkiye'ye yönelik füze/roket saldırıları, Türkiye'de canlı bomba eylemleri düzenlemesi gibi gelişmeler, Türkiye'nin bu harekatı yapmasındaki temel nedenler arasındadır. Azez ve Cerablus arasındaki yaklaşık 100 kilometrelik sınırı DEAŞ'ın kontrol etmesi, Türkiye için büyük bir tehdittir ve bu tehdidi bertaraf etmek için Fırat Kalkanı Harekatı yapılmıştır (Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, 2017: 13).

Fırat Kalkanı Harekatı'nın uluslararası hukuk açısından meşruluğu, şu ifadeler aracılığıyla açıklanmaktadır: “Terör örgütleri DAESH ve PYD/YPG, Türkiye'yi hedef alan saldırılar gerçekleştirmektedir. Türkiye, uluslararası terörizme karşı meşru müdafaa hakkına sahiptir. Fırat Kalkanı Harekatı, Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı çerçevesinde uluslararası hukuka uygun olarak gerçekleştirilmiştir” (Terzioğlu, 2018: 587).

Aşağıdaki grafiklerde Fırat Kalkanı Harekatı öncesi ve sonrası bölgedeki toprakları kontrol eden taraflar hakkında bilgiler paylaşılmıştır. Böylece hareket ile birlikte bölgede ortaya çıkan tablonun belirlenmesi mümkün olmaktadır.

Şekil 3. Fırat Kalkanı Harekatı Öncesi Durum

Kaynak: Özalp, 2018: 174.

Şekil 4. Fırat Kalkanı Harekatı Sonrası Durum

Kaynak: Özalp, 2018: 181.

Şekil 3 ve Şekil 4'te yer alan bilgiler, Türkiye'nin sınırındaki DEAŞ unsurlarını temizlediğini göstermektedir ve Türkiye için önemli bir tehdit, yapılan hareketle birlikte bertaraf edilmiştir.

Türkiye için Suriye'ye yapılan ve terör örgütlerine yönelik kapsamlı sınır ötesi operasyonlardan ilki olması yönüyle önemli olan Fırat Kalkanı Harekatı, aynı zamanda operasyon sonrasındaki adımlar açısından önemlidir. İnsani yardım, sağlık ve eğitim gibi konularda gösterilen çabalar ve yürütülen girişimlerden bazıları aşağıda fotoğraflar halinde paylaşılmıştır.

Şekil 5. Fırat Kalkanı Harekatı Sonrasında Bölgede Mobil Sağlık Tırları

Şekil 6. Fırat Kalkanı Harekatı Sonrasında Bölgede İnsani Yardım Faaliyetleri

Şekil 7. Fırat Kalkanı Harekatı Sonrasında Bölgede Eğitim Faaliyetleri

Kaynak: Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, 2017: 40-41.

Yukarıdaki fotoğraflarda görüldüğü üzere Türkiye, yürüttüğü operasyonu başarılı bir şekilde sonuçlandırdıktan sonra bölgenin yeniden inşa edilmesi için çok yönlü çalışmalar yürütmüştür. Bölge halkının temel insani ihtiyaçlara

erişiminin sağlanması adına atılan bu adımlar, operasyon sonrasındaki sürecin sağlıklı bir şekilde ilerleyişi bakımından oldukça önemlidir.

Türkiye, Fırat Kalkanı Harekatı ile birlikte bir yandan sınırdaki DEAŞ unsurlarını ortadan kaldırırken bir yandan da bölgede oluşturulmak istenen PKK/YPG terör koridorunu engellemiştir. Fırat Kalkanı Harekatı aynı zamanda Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde güvenli bölge oluşturma amacının bir sonucu olarak gerçekleştirilmiştir (Polat, 2020: 64). Fırat Kalkanı Harekatı, Türkiye'nin kendi sınırlarını güvence altına alma hedeflerinin yanında küresel güçlerin bölgedeki planlarını engelleme yönüyle önemli bir yere sahiptir.

Fırat Kalkanı Harekatı, Türkiye ve Türk silahlı Kuvvetlerinin aşağıdaki alanlarda kapasite oluşturması gerektiğini ortaya koymuştur (Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, 2017: 11):

- Terör örgütlerine özel tehdit değerlendirmesi,
- Kamu diplomasisi,
- Güvenlik sektörünün yeni tehditlere uyarlanması,
- Diplomaside stratejik esneklik,
- Askeri operasyonlarda zamanlama,
- Yerel nüfus bölgelerinde terörle mücadele,
- Zırhlı birliklerin taktiksel kullanımı ve modernizasyonu,
- İHA kullanım ve çalışabilirlik alanları,
- Yerel silahlı aktörler,
- İnsani yardımın etkili bir şekilde taşınması,
- İstihbarat kurumlarının aktif işbirliği ve koordinasyonu şeklindedir.

Suriye'deki iç savaş sonrasında Türkiye tarafından yapılan ilk askeri operasyon olması yönüyle Fırat Kalkanı Harekatının yeri ayrıdır. Bununla birlikte sınır ötesinde yapılan operasyonlarda terör örgütleri ile mücadele hangi alanları odaklanması gerektiğine dair fikirler veren Fırat Kalkanı Harekatı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kısa süre içinde başarıyla sonuçlandırdığı bir operasyon olarak nitelendirilebilir.

C. İdlib Operasyonu

Türkiye, Rusya ve İran arasında yürütülen Astana görüşmeleri sonrasında Suriye’de çatışmasızlık bölgesi oluşturma hedeflerinden birisi olan İdlib’de yer alan terör unsurlarının temizlenmesi için yürütülen operasyon, İdlib Operasyonu’dur. El Kaide’nin Suriye uzantısı olarak bilinen Nusra cephesi unsurlarının bölgeden temizlenmesi için operasyon yapılmış ve sonucunda İdlib’den Nusra cephesi unsurları çekilmek durumunda kalmıştır. Türkiye açısından bu operasyonu önemli kılan hedefler ve amaçlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Acun ve Salaymeh, 2018: 9):

- İdlib’de yer alan terör unsurlarını temizledikten sonra bölgede artacak olan TSK varlığı aracılığıyla PKK/YPG kontrolünde olan Afrin üzerinde baskı oluşturmak,
- Türkiye’ye yönelik yeni bir göç dalgasının önüne geçmek,
- Suriye’de yaşanan savaşı mümkün olduğunda Türkiye sınırlarından uzakta tutmak,
- Rus destekli Suriye rejiminin ülkenin kuzeyine doğru olan ilerleyişinin önüne geçmek,
- Sivil kayıpların önüne geçmek,
- Cerablus-Azez arasındaki bölgeye ek olarak yeni yerlerde söz sahibi olarak Suriye’deki krizin çözümünde daha güçlü bir şekilde yer alabilmek,
- Akdeniz’e kadar uzanması hedeflenen terör koridorunu önlemek şeklindedir.

Görüldüğü üzere İdlib Operasyonu, Türkiye’nin sınır güvenliği ve bölgede oluşturulması istenen terör koridoru gibi konular açısından önemi büyüktür. Aynı zamanda Türkiye’ye yönelik yeni bir göç dalgasını önlemek ve çatışmaların Türkiye sınırına doğru kaymasına engel olmak, bu operasyondaki öne çıkan hususlardır. Gerilimi azaltma bölgeleri çerçevesinde İdlib, El Nusra gibi aşırılık yanlıları da dahil olmak üzere isyancıların son kalesi olarak kaldığı için Rus ve Suriye rejim güçlerinin olası bir operasyonunun yaklaşmakta olduğu görüldü.

Erdoğan, 2018 yılının Temmuz ayının ortalarında Putin ile yaptığı telefon görüşmesinde, Suriye ordusunun İdlib'e saldırmasının Astana sürecini yok edebileceğini öne sürerek, İdlib'i Astana süreciyle ilgili vurgulamaya çalışmıştır (Rüma ve Çelikpala, 2019: 82).

Bu noktada Suriye'de devam eden savaşı yönlendirmeye yönelik diplomasi çalışmalarına değinilmesi gerekmektedir. Suriye'de bulunan yabancı güçlerin her birisi kendi çıkarları için çaba göstermektedir. 2015 yılında aktif olarak Suriye'ye giren Rusya, diplomasi çalışmalarında mevcut rejimin varlığını korumaya odaklanmış durumdadır (Khan ve Khan, 2017: 594). Bu durum Astana, Soçi gibi çoklu görüşmelerde öne çıkmıştır.

Suriye'de uluslararası aktörlerin memnun olmadığı bir çözümden bahsedilmesi güçtür (Habets, 2016: 77). Türkiye, Rusya, Fransa, ABD, Rusya, İran gibi bölgesel ve küresel aktörlerin Suriye'de süren savaşla ilgili müzakerelerde doğrudan ya da dolaylı olarak varlığı bununla ilgilidir. Örneğin Cenevre görüşmelerinde yer almayan Türkiye, Rusya ve İran'ın yer aldığı Astana sürecinde çözüm için diplomatik çalışmalar yürütmüştür. Soçi görüşmeleri de bu süreci takiben gerçekleşmiştir.

Eylül 2017'de Astana'daki Suriye barış görüşmeleri, İdlib, Doğu Guta, Güney Suriye ve Kuzey kırsalı Humus'tan başlayarak gözlemcilerin konuşlandırıldığı dört gerilimi azaltma bölgesi ortaya çıkarmıştır. Astana görüşmelerinin ardından Rusya, Türkiye ve İran, Ocak 2018'de Soçi'de düzenlenen Suriye Ulusal Diyalog Kongresi ile Cenevre görüşmelerine paralel olarak barış görüşmelerine başladı. Bazı muhaliflerin olmamasına rağmen, üç devlet lideri tarafından Nisan 2018'de Ankara'da yeni bir zirve düzenlendi ve uzun süreli bir ateşkese ulaşma taahhüdü yeniden dile getirildi (Rakhmatov, 2019: 177).

D. Zeytin Dalı Harekatı

Ankara, 2016'nın ortalarından bu yana Suriye'ye yönelik dış politika hedeflerini yeniden belirlemeye başladı. Türkiye, Esad rejimini devirme taahhüdünde bulunmak yerine, Suriye'deki nüfuzunu yeniden gözden geçirmeye ve güney sınırı içinde ve ötesinde PKK/PYD/YPG unsurlarından oluşan güvenlik

tehditlerine odaklanmaya öncelik vermiştir (Pelino, 2018: 2). Zeytin Dalı Operasyonu da bu kapsamda yer alan bir örnek olarak görünmektedir.

Türkiye'nin Suriye'de başarılı bir şekilde operasyonlar yapması, Suriye krizinin çözüme kavuşturulması noktasında Türkiye'yi önemli bir aktör haline getirmiştir (Balcı ve Göcen, 2018: 346). Ayrıca Türkiye'nin sınırında yaşanan gelişmelere ve kendisine yönelik tehditlere daha fazla seyirci kalmayacağı mesajı verilmiştir. Özellikle Fırat Kalkanı Harekatı ile birlikte hızlı bir şekilde sağlanan başarı, Türkiye'nin bir diğer terör unsuru ve tehdidi olan PKK/PYD/YPG'ye yönelik gerçekleştirdiği Zeytin Dalı Operasyonunun başlama sürecini hızlandırmıştır. Türkiye 20 Ocak 2018 tarihinde Afrin bölgesindeki terör unsurlarına yönelik Zeytin Dalı Harekatını başlatmıştır (Polat, 2020: 70).

Afrin, PKK/PYD/YPG için ayrı bir öneme sahiptir. Bunun nedeni ise bölgenin Akdeniz'e açılan bir kapı olarak görülmesidir. Bölgede giderek güçlenen PKK/PYD/YPG teröristleri, Türkiye'ye yönelik terör saldırılarında Afrin'i üs olarak kullanmıştır. Bunlar, Zeytin Dalı Harekatının en temel gerekçeleridir. Türkiye, bölgedeki DEAŞ unsurları gibi PKK/PYD/YPG terör unsurlarını tehdit olduğunu uluslararası kamuoyuna açıklamış ve uluslararası hukuktan doğan meşru müdafaa hakkı çerçevesinde operasyonu yürütmüştür (Özçelik ve Acun, 2018: 12).

Türkiye yaklaşık 2 aylık sürede Zeytin Dalı Harekatı'nı başarıyla sonuçlandırmıştır. Batı tarafından desteklenen terör unsurlarının bölgede Türkiye'nin ağır kayıplar vereceği ve Afrin'i kesinlikle kontrol edemeyeceği yönündeki iddiaları, kısa bir süre içerisinde çürütülmüş ve Türk Silahlı Kuvvetleri başarılı bir operasyon daha yapmıştır. PKK/PYD/YPG unsurlarının Akdeniz'e açılma hedefini engelleyen bu operasyon, aynı zamanda farklı tarafların bölgedeki planlarını gözden geçirmesine neden olmuştur (Varlık, 2019: 10).

Türkiye açısından Zeytin Dalı Harekatı, terör örgütünün koridor hedeflerini engelleme amacının yanında Afrin şehir merkezindeki çatışmalar yönüyle önemlidir. Çünkü bölgede sivil nüfus vardır ve terör örgütü bu şehre büyük bir yığınak yapmıştır. Riskli bir şehir savaşıyla mücadele etmenin alternatif bir yolu, Afrin şehir merkezini kuşatmak ve PKK/PYD/YPG militanlarını ayrılığa zorlamaktır. Ayrıca PKK/PYD/YPG, küresel bir propaganda kampanyasıyla

birlikte sivil insan kalkını kullanmaya ve yerel nüfusu zorla paramilitarize etmeye çalışacaktır. Bu nedenle sivillerin operasyon alanından tahliyesi en yüksek öncelik konumundadır. Nitekim Türkiye, diğer ülkelerin aksine yürüttüğü operasyonlarda sivil hassasiyetinin yüksek olduğunu Zeytin Dalı Harekatı ile bir kez daha göstermiştir. Zeytin Dalı Harekatı ilerledikçe, arka alanı düşmanın sızmalarına karşı korumak, kuvvet korumasının en önemli yönü olarak önemli olmuştur (Kasapoğlu ve Ülgen, 2018: 1). Sonuçta Türkiye, bu harekatı başarılı bir şekilde sonuçlandırmayı başarmıştır.

Zeytin Dalı Harekatı; terör koridoru boyutu, Türkiye-ABD ilişkileri boyutu, Türkiye-AB ilişkileri boyutu, Türkiye-Rusya ilişkileri boyutu olacak şekilde çok boyutlu bir biçimde değerlendirilmek durumundadır. Ayrıca Türkiye'nin kendisi için bölgede var olan tehditlere karşı aktif bir biçimde müdahale etmekten çekinmeyeceği, yapılan bu operasyonun sonuçları arasındadır (Köylü, 2018: 81).

Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki konumunu güçlendiren Zeytin Dalı Harekatı, aynı zamanda bölgedeki aktörler arasındaki ilişkileri etkilemesi yönüyle önemlidir (Anas, 2018: 6). Zeytin Dalı Harekatı, Türkiye'nin bölgede güçlü ve kararlı bir şekilde başarılı operasyonlar yürüttüğünü göstermesi yönüyle ayrıca önemli bir yere sahiptir.

PKK/PYD/YPG unsurlarının yıkılmaz kaleleri olarak gördüğü Afrin'in Türk Silahlı Kuvvetlerinin başarılı operasyonu ile terörden arındırılması, başarılı bir askeri operasyon olmanın ötesinde Suriye'nin kuzeyinden Akdeniz'e uzanmayı planlayan terör koridoru hayalinin önüne geçilmesi bakımından son derece önemlidir.

E. Barış Pınarı Harekatı

Barış Pınarı Harekatı, Türkiye'nin Suriye Milli Ordusu ile birlikte 9 Ekim 2019 tarihinde Suriye'nin kuzeyinde terör unsurlarına karşı başlattığı operasyondur. Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit eden terör unsurlarının Türkiye sınırından temizlenmesi, Türkiye'nin sınır güvenliğinin sağlanması, Suriye'nin kuzeyinde yaşayan halkın güvenliği için bir yaşam alanı oluşturulması, yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalan Suriyelilerin ülkelerine dönmelerini sağlamak, Türkiye'nin güneyinde bir terör koridoru oluşmasını engellemek gibi

amaçlar Barış Pınarı Harekatı'nın amaçları olarak görünmektedir (Polat, 2020: 77). Barış Pınarı Harekatı, uluslararası hukuka uygun bir şekilde Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı çerçevesinde başlatılmış ve yürütülmüştür.

Türkiye'nin güneyinde güvenlik tehdidi oluşturan PKK/YPG unsurlarının temizlenmesinin yanı sıra güvenli bir bölge kurulması hedefiyle yapılan operasyonda, aynı zamanda Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların önemli bir kısmının operasyonun sonrasında oluşturulacak güvenli bölgeye yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Türkiye'nin Barış Pınarı Harekatı ile birlikte güneye doğru 32 kilometre derinlikte, doğu-batı yönünde ise 444 kilometre uzunluğunda bir bölgeyi kontrol altına almayı hedeflediği bilinmektedir (Sağıncı ve Aras, 2020: 45). Barış Pınarı Harekatının genel çerçevesi bu şekilde özetlenmektedir.

Türkiye'nin bölgedeki en önemli operasyonlarından birisi olarak Barış Pınarı Harekatı, uluslararası basında geniş bir biçimde yer almıştır. Türkiye'nin haklı olarak yaptığı operasyonu işgal gibi göstermeyen çalışan özellikle Avrupa merkezli yayın organları, Avrupa'nın çıkarlarını ilgilendiren konuları gündeme getirerek Türkiye'nin Barış Pınarı Harekatı'nı durdurmak için kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır (Çelik ve Aldemir, 2020: 1051).

Türkiye'nin Barış Pınarı Harekatı batı dünyasında; sivilleri öldürme, istila, DEAŞ tehdidi, yaptırımlar gibi temalar eşliğinde yer almıştır (Erol, 2019: 9). Terör örgütü ve terör eylemleri ile ilgili herhangi bir temanın olmayışı, bu ülkelerin Türkiye'nin operasyonuna karşı yaklaşımını göstermektedir. Türkiye bir yandan Suriye'deki iç savaştan en çok etkilenen ülke konumunda iken bir yandan da haklı gerekçelerle yaptığı operasyonlar karşısında batı ülkelerinin baskısı ile mücadele etmek durumunda kalmıştır. Yalnızca batı ülkeleri değil Arap dünyası da Barış Pınarı Harekatının karşısında yer almıştır. Arap Birliği tarafından Türkiye'nin Barış Pınarı Harekatı kınanmış olsa da bu tüm ülkelerin görüşünü yansıtmamaktadır. Yine de Arap Birliği'nin Türkiye'nin karşısında tavır aldığı söylenebilir. Mısır, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn gibi ülkeler Türkiye'nin Barış Pınarı Harekatını kınamıştır. Irak, Lübnan, Kuveyt gibi ülkeler gerilimin durması yönünde açıklamalar yapmıştır. Katar ve Somali, Arap Birliğinin sonuç bildirgesine çekince koyarken Fas ise alınan kararın Fas'ın görüşünü yansıtmadığını belirtmiştir (Duman ve Alaca, 2019: 22). Tüm bunlar

Türkiye'nin yapmış olduğu sınır ötesi operasyonların uluslararası kamuoyunu rahatsız ettiğini göstermektedir.

Türkiye, Suriye'de 10 yıldır devam eden iç savaştan en çok etkilenen ülke konumundadır. Türkiye, Suriye'deki savaştan ekonomik, sosyal, güvenlik açısından olumsuz yönde etkilenmiştir ve bu olumsuz etkilerle hala mücadele etmek durumundadır. Barış Pınarı Harekatı, daha önceki operasyonlar ile birlikte Türkiye'nin Suriye'de kazandığı askeri başarının bir göstergesi olmuştur. Bu durum aynı zamanda Türkiye'nin bölgede kendi çıkarları için politikalar üretmesi ve uygulaması için bir fırsattır (Polat, 2020: 89).

ABD ve AB ülkeleri de dahil olmak üzere dünya genelinde terör örgütü olarak tanınan PKK'ya karşı yürütülen Barış Pınarı Harekatı, aynı zamanda dünya genelinde Türkiye'ye karşı yalan haberlerle oluşturulan algıya karşı bir mücadele olmuştur. Farklı zamanlarda ve farklı ülkelerde geçmişte yaşanan olaylara ait görüntülerin Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından sivil katliamı olarak servis edilmesinin örnekleri gözlenmiştir. Ayrıca ülkelerin haber organları da dezenformasyona dahil olmuştur. Örneğin ABD'nin ünlü televizyon kanalı ABC, 2017 yılına ait bir silah tanıtımı görüntülerini, Türkiye Suriye'nin kuzeyini bombalıyor haberiyle seyircilerine sunmuş, sonrasında özür dilemek zorunda kalmıştır (aa.com.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2021). Yine bu süreçte Fox News kanalı sunucusunun Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Başkanışmanı Gülnur Aybet'e karşı terör örgütünü savunarak Türkiye'yi suçlaması çalışması karşısında Aybet'in tavrı ve yanıtları akılda kalan bir olaydır (aa.com.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2021).

Barış Pınarı Harekatı, dünyadaki birçok ülke (başta Avrupa ülkeleri ABD) tarafından tepkiyle karşılanmış, Türkiye'nin operasyonu durdurması için yoğun bir baskı uygulanmıştır. Suriye'deki iç savaş sonrasında ülkelere Suriyeli sığınmacı kabul etmeyen Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan gibi Müslüman olarak bilinen ülkelerin Türkiye'nin sınırlarının güvenliğini sağlama girişimlerini kınaması çifte standart olarak görünmektedir.

F. Bahar Kalkanı Harekatı

Suriye’de Türkiye tarafından gerçekleştirilen büyük operasyonlardan sonuncusu Bahar Kalkanı Harekatıdır. İdlib’de intikal halinde olan Türk askerlerine düzenlenen hava saldırısında 34 askerimiz şehit olmuştur (Kadioğlu, 2020: 214). Türkiye'nin bu saldırı sonrasındaki karşılığı ise Bahar Kalkanı Harekatı ile olmuştur.

Bahar Kalkanı Harekatı ile Türkiye; Suriye’deki Türk birliklerinin güvenliğini sağlama, rejimin yayılma faaliyetlerine engel olma, insanlık dramını önleme, ölkemize yönelik göç hareketlerinin önüne geçme gibi hedefleri gerçekleştirmek için operasyonu sürdürmüş ve tamamlamıştır (aa.com.tr, (Erişim Tarihi: 15.04.2021). Türk kamuoyunda infial meydana getiren ve derin üzüntüye neden olan 34 Türk askerinin şehit edilmesine karşılık olarak Türkiye'nin yaptığı bu operasyon, dünya kamuoyunda geniş bir yankı bulmuştur.

G. Türkiye'nin Müdahalesinin Sonuçları ve Etkileri

Suriye’de 2011 yılından bu yana süren savaşta, ölenlerin ve yurdundan olanların sayısı milyonlarla ifade edilmektedir. Savaşın durmaması, ölkede terör unsurlarının güçlenmesi ve Türkiye için tehdit olması, yaşadığı yeri terk ederek Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin sayısının giderek artması, sürecin Türkiye için çok yönlü bir şekilde zorlu olmasına neden olmuştur. Türkiye, 2011 yılından itibaren uyguladığı yaptırımlarla Suriye ile ilişkilerini durdurmuştur (Benek, 2016: 189). Ancak iç savaşın takip eden yıllarında yaptırımlar yerini askeri müdahaleye bırakmıştır. Türkiye için kendi güvenliğini sağlamak için askeri müdahale dışında bir seçenek kalmamıştır. Müdahalenin sonuçlarının başında da sınır güvenliğinin sağlanması gelmektedir.

Türkiye'nin Suriye'ye müdahalesi, Türkiye'nin kontrol altında tuttuğu bölgelerin yeniden yapılandırılması için bir fırsattır. Suriye’de yeniden yapılandırma sürecinin siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik yönleri bulunmaktadır. Bunların her birisi yeniden yapılandırmayı geniş kapsamlı bir süreç haline getirmektedir. Ayrıca birey ve toplum düzeyinde psikolojik yön, yeniden yapılandırma kapsamında önemli bir yere sahiptir (Aslan, 2019: 14).

Türkiye'nin Suriye'ye müdahalesi sonrasında hedeflenen yeniden yapılandırma sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi zorlu adımlardan oluşur ve bu adımları etkileyen çok sayıda faktör bulunmaktadır. Türkiye'nin kontrol altında tuttuğu yerleri yeniden yapılandırmasında radikal hareketler, kültürel ortam, çatışmanın doğası, coğrafi koşullar, sahip olunan kaynakların miktarı, demografik yapı gibi faktörlerin etkili olması beklenmektedir (Aslan, 2019: 18). Suriye'nin yeniden yapılandırılması sürecinde Türkiye'nin neleri dikkate alması gerektiğini göstermesi bakımından bu bilgiler ayrı ayrı önemlidir. Anlaşılacağı üzere Türkiye, pek çok faktörün etkili olmasının bir sonucu olarak Suriye'nin yeniden yapılandırılmasında çok yönlü bir bakış açısıyla ilerleme kaydetmektedir.

Türkiye'nin müdahalesinin sonuçları ve etkileri, genel hatlarıyla aşağıdaki konuları içermektedir (Dost, 2017: 365):

- İnsani dramın önüne geçilmesi söz konusu olmuştur (Suriye'nin tamamı için olmasa da Türkiye'nin müdahale ettiği yerlerde).
- Türkiye için halihazırda büyük bir sorun olan göçün devam etmesi engellenmiş, Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların bir kısmının ülkesine dönmesi sağlanmıştır.
- Türkiye, sınırlarını Suriye'deki terör unsurlarına karşı büyük oranda güvenli hale getirmiştir.
- DEAŞ, PKK gibi terör örgütlerinin Türkiye için tehdit seviyesi düşmüştür.
- Türkiye'nin güneyinde oluşturulması hedeflenen terör koridoru engellenmiştir.

Sonuç olarak Türkiye, uluslararası hukuktan doğan meşru müdafaa hakkını kullanarak Suriye'de başarılı askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir. Yapılan bu operasyonların Türkiye'nin güvenliği bakımından çok yönlü şekilde yarar sağladığı ve Türkiye'nin kuşatılmasına şu ana kadar engel olduğu söylenebilir. Türkiye, kendi sınır güvenliğini sağlamak için askeri müdahaleyi öncelikli seçenek olarak görmese de oluşan koşullar, Türkiye'nin Suriye'ye operasyon yapmasının kaçınılmaz hale getirmiştir. Türkiye'nin yaptığı operasyonlarının

etkilerinin farklı alanlarda kendisini göstermesi, operasyonları önemli hale getiren etkenlerden bir tanesi olarak görünmektedir.

Türkiye'nin Suriye'ye yönelik müdahaleleri, müttefik konumunda olduğu ABD ve AB ülkeleri tarafından eleştirilmiştir. Bu ülkeler, Türkiye'nin yaptığı operasyonlara karşı şiddetle tepki göstermiştir. Türkiye'ye yönelik gösterilen tepkilerin altında Türkiye ile Batı ülkeleri arasındaki fikir ayrılıklarının artmasına karşın 2016 yılından itibaren Türkiye'nin Rusya ile yakınlaşması yer almaktadır. Bu durum yabancı basında şu şekilde yer edinmiştir: *“Türkiye için PKK terör örgütü ile mücadele, en önemli güvenlik önceliklerinden birisi konumunda. Türkiye için yeni olan PKK ile mücadele değil, Türkiye'nin iki müttefiki AB ve ABD'den stratejik olarak daha fazla ayrışmasıdır. Bu ayrışma, Türkiye'deki başarısız askeri darbenin Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı Moskova ile bağlarını güçlendirmeye sevk ettiği 2016 yılında başladı. O zamandan beri, Batı karşıtı söylemler kullanarak ve Atlantik ötesi ittifakın çıkarlarına aykırı dış politika seçimleri yaparak daha otoriter hale geldi. Trump yönetiminin Suriye'den çekilmesi ışığında, Türkiye'nin askeri hareketi de bir gücü doldurma girişimi olarak algılanabilir. Bölgede oluşan boşluk, Rusya ile Türkiye'nin ortaklaşa nüfuzunu pekiştirmesini sağlamaktadır”* (europarl.europa.eu, Erişim Tarihi: 15.05.2021). Görüldüğü üzere Batı ülkelerinde Türkiye tarafından yapılan operasyonlara karşı Türkiye ile Rusya arasındaki yakınlaşma ön plana çıkarılırken, batı ve Türkiye arasındaki fikir ayrılıklarının arttığına vurgu yapılmaktadır.

Suriye İç Savaşı sırasında, farklı aktörler tarafından tekrarlanan güvenli bölgeler oluşturulması çağrısı yapılmaktadır. Bu çağrılar güvenli bölgenin tam olarak ne anlama geldiği sorusunu beraberinde getirmektedir. Güvenli bölgelerin net bir şekilde tanımlanması konusunda bir fikir birliği yok gibi görünüyor. Türkiye'nin de öncelikleri arasında yer alan güvenli bölge konusunda şu ana kadar yaşanan süreç, Türkiye'nin belirttiği güvenli bölge koşullarının Suriye'deki güvenlik ortamına hizmet etme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir (bic-rhr.com, Erişim Tarihi: 15.05.2021).

V.KAMU DİPLOMASİSİ VE İNSANİ DİPLOMASİ UYGULAMALARI: SURİYE’DE İNSANİ DİPLOMASİNİN RESMİ VE SİVİL AKTÖRLERİ

Çalışmanın dördüncü bölümü Suriye’de kamu diplomasisi ve insani diplomasi uygulamalarının araştırılmasına ayrılmıştır. Buna göre uluslararası yardım kuruluşları, Türk kamu kurumları, Türkiye'nin insani diplomasi aktörleri, terörden temizlenen bölgelerin inşası konularına yönelik açıklamalar getirilmektedir.

A. Uluslararası Yardım Kuruluşları

Dünyada devlet sisteminin sorunları çözme konusunda yetersiz kaldığı durumlarda uluslararası yardım kuruluşları aracılığıyla çözüm için çaba gösterilmesi söz konusudur. Değişen dünyada uluslararası yardım kuruluşları tarafından yürütülen faaliyetler, uluslararası politikanın önem verdiği konulardan birisi haline almıştır (Baharçipek, 2015: 231). Böylece dünya genelinde uluslararası yardım kuruluşları daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır.

Kamu diplomasisi ve insani diplomasi uygulamalarında yer alan bazı uluslararası yardım kuruluşları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (İnan, 2012: 1):

- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNİCEF),
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO),
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM),
- Dünya Gıda Programı (WFP),
- Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA),
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR),
- Avrupa Topluluğu İnsani Yardım Ofisi-Avrupa Komisyonu İnsani Yardım Departmanı (ECHO),

- Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA),
- Sınır Tanımayan Doktorlar (MSF),
- Çocukları Kurtarın Vakfı (Save the Children),
- Uluslararası Kızılaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) şeklindedir.

Bunlara ek olarak gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu yardım kuruluşlarının varlığından bahsedilmesi mümkündür. Birleşmiş Milletler, UNİCEF gibi uluslararası kuruluşlar tarafından savaştan kaçan Suriyelilerin ihtiyaçlarının karşılanması için fon ayrılmıştır (Yılmaz, 2018: 370). Avrupa Birliği tarafından ayrılan fonların Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapan Türkiye'ye ulaştırılması konusu uzun süredir devam eden bir tartışma konusudur. Bu da batı ülkelerinin sürece yaklaşımını göstermesi bakımından önemlidir. Türkiye menşeli yardım kuruluşları ayrı olarak inceleneceği için bu kısımda değinilmemesi tercih edilmiş, uluslararası kuruluşlara yer verilmiştir.

B. Türk Kamu Kurumları

Suriye'de devam eden iç savaş, milyonlarca insanın göç etmesine neden olmuştur. Türkiye bu süreçte Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü vermiş ve insan hayatına değer verdiğini gösteren bir yaklaşım sergilemiştir (Dindarık ve Fidan, 2020: 136). Bu süreçte öne çıkan Türk kamu kurumları arasında TİKA, Türk Kızılayı ve AFAD farklı bölümler altında incelenmektedir.

1. TİKA

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türkiye'nin ortak tarihe sahip olduğu ülkelerle ilişkilerini güçlendirme amacıyla kurulmuştur. TİKA'nın kuruluş amacı ve kuruluş süreci şu şekilde açıklanmaktadır: *“Ülkemizin 90'lı yıllarda Orta Asya konusundaki ilk önceliği genç Türk devletlerinin uluslararası toplum tarafından kabul edilmesi olmuştur. Daha sonra ülkemiz, Orta Asya'da yeni kurulan ülkelerde yaşayan soydaşlarımız için sosyal, ekonomik ve kültürel alanda birçok çalışma yapmıştır. İlk başta yapılan yardımlar zaman içinde uzun soluklu projelere, kalkınma merkezli işbirliği çalışmalarına dönüşmüştür. Bölgede*

yapılacak faaliyetleri ve dış politika önceliklerini uygulayacak, koordine edecek bir organizasyon ihtiyacı doğmuş ve bu doğrultuda Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) 1992 yılında kurulmuştur. Dış politikamıza aktif politika anlayışının yerleşmesi ile TİKA ortak değerlere sahip olduğumuz ülkeler başta olmak üzere birçok bölge ve ülkede Türk dış politikasını uygulayıcı bir aracı haline gelmiştir” (tika.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2021).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından bölgede Türkiye ile tarihi ve kültürel bağı olan Türki Cumhuriyetlerin Türkiye'den beklentileri olmuştur. Türkiye'nin bölgede yeni kurulan Türk devletleri ile ilişkilerini geliştirme ve işbirliğini artırma amacını gerçekleştirmek üzere 1992 yılında TİKA kurulmuştur. TİKA, takip eden süreçte Türkiye'nin küresel düzeyde uluslararası insani politikasında merkezi konuma gelen bir kurum halini almıştır. Geline nokta TİKA 60 ülkede 62 koordinasyon ofisi açmış durumdadır ve 150 ülkede faaliyetlerini sürdürmektedir (tika.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2021)

Türkiye'nin komşusu olan ve geçmişten gelen güçlü bağların bulunduğu bir ülke olarak Suriye, Türkiye'nin kamu diplomasisi ve insani diplomasi uygulamalarında önemli bir yere sahiptir. Türkiye tarafından yapılan resmi kalkınma yardımlarının büyük çoğunluğu insani yardımlardır ve Suriye'deki iç savaşın mağdurlarına yönelik yapılan insani yardımlar yüksek bir orana sahiptir. TİKA tarafından açıklanan veriler de Türkiye'nin en fazla insani yardım yaptığı ülkenin Suriye olduğunu göstermektedir (Yıldırım ve Küçüksolak, 2020: 606).

TİKA'nın faaliyetleri, Türk dış politikası açısından çok sayıda fırsatı barındırdığı gibi birtakım tehditleri de içermektedir. Bölgesel istikrarsızlıklar, kalkınma işbirliği alanında faaliyet gösteren kurumların görüş farklılıkları gibi tehditler bulunmasına karşın TİKA aracılığıyla yürütülen faaliyetlerin beraberinde getirdiği fırsatların sayısı çok daha fazladır. Türkiye'nin dış politika yürütme konusundaki iradesi, güçlü bürokratik kültür, resmi kalkınma yardımlarının artması, TİKA'nın koordinasyon ofisi teşkilatlanmasının daha fazla ülkeye yayılması gibi çok sayıda fırsat bulunmaktadır (Keskin, 2017: 70). Yumuşak güç kullanımının artması ve Türkiye tarafından insani diplomasi uygulamalarına daha fazla yer verilmesi ile birlikte TİKA'nın Türkiye'nin insani yardımlarını daha fazla ülkeye ulaştırması beklenebilir. Türkiye'nin TİKA aracılığıyla yaptığı insani yardımları dünya genelinde daha etkili bir biçimde

duyurması, TİKA'nın faaliyetlerinin fırsatlarının artması ile sonuçlanma potansiyeline sahiptir.

Türkiye, 3.5 milyondan fazla Suriyeli sığınmacıya (26 Mayıs 2021 verilerine göre 3 milyon 672 bin) ev sahipliği yapmaktadır (<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>). Türkiye, 7.6 milyar dolar ile diğer ülkelerin aksine insani yardımların içindeki katkı payını artırarak en çok insani yardım yapan ülkeler içinde ilk sırada yer almıştır (tika.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2021). TİKA, Türkiye'nin izlediği bu politikada öne çıkan kurumlar arasında yer almakta ve dünyanın farklı bölgelerine Türkiye'nin yardımlarının ulaşmasında öncü rol oynamaktadır. Kurulduğu günden bu yana Türkiye'nin insani yardım politikasında önemli roller üstlenen TİKA'nın konumunu giderek güçlendirmesi beklenmektedir.

2. Türk Kızılayı

Kurulduğu 1868 yılından bu yana toplumsal dayanışmayı sağlamak, sosyal refahın gelişmesine katkıda bulunmak, yoksul ve muhtaç insanlara barınma, beslenme ve sağlık yardımı ulaştırmak için önemli görevler üstlenen Türk Kızılayı, kan, afet, uluslararası yardım, göç ve mülteci hizmetleri, sosyal hizmetler, sağlık, ilk yardım, eğitim, gençlik ve mineralli su işletmeleri alanlarında faaliyet sunar (kizilay.org.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2021).

Türk Kızılayı, Türkiye'nin insani yardım çalışmalarında küresel bir aktör olarak görünmektedir. Türk Kızılayı çok sayıda ülkede faaliyet göstermektedir. 2018 yılında Türk Kızılayı'nın 137 ülkede temel ihtiyaçları karşılamak için faaliyet gösterdiği ifade edilmiştir (İpek vd., 2018: 709). Kurumun amacı tüm dünyadaki ihtiyaç sahiplerine ulaşmaktır. Türk Kızılayı'nın vizyonu Türkiye'de ve dünyada insani yardım hizmetlerinde model alınan, insanların en zor anlarında yanındaki kuruluş olmak şeklindedir (kizilay.org.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2021).

Türkiye'nin barışın tesis edilmesi ve yeniden inşa çalışmalarında Türk Kızılayı'nın önemli bir yeri bulunmaktadır. Türk Kızılayı tarafından gerçekleştirilen insani yardım faaliyetleri, Suriye'de yaşanan insani kriz karşısında durumun daha kötüye gitmesine engel olmakta ve sivillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak tanımaktadır. TİKA gibi kurumlarla

yürütülen işbirlikleri Türk Kızılayı'nın dünya genelinde/küresel düzeyde daha fazla ihtiyaç sahibine ulaşmasına katkı sağlamaktadır (Özerdem, 2016: 140).

Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetlerinde merkezi bir konumda yer alan Türk Kızılayı'nın acil insani yardımların yanında afet sonrası kalkınma yardımlarının düzenli bir şekilde artış gösterdiği ifade edilmektedir (Ünal, 2019: 131). Bu da Türk Kızılayı'nın Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetlerinde giderek daha fazla yer edindiği şeklinde yorumlanabilir.

3. AFAD

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), Türk dış politikası için kültürel ve insani diplomasi faaliyetlerinin yürütücülerinden birisi olarak bilinmektedir (Purtaş, 2013: 2). TİKA, Türk Kızılayı gibi kamu kurumlarının yanında sivil toplum kuruluşları ile koordine bir şekilde çalışarak Türk dış politikasında insani diplomasi faaliyetlerinin daha geniş çevrelere ulaşmasında AFAD'ın önemli bir yeri bulunmaktadır. AFAD'ın vizyonu, afetlere karşı dirençli bir toplum meydana getirmek olarak açıklanmıştır (afad.gov.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2021).

2018 yılında yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile birlikte AFAD'ın görevleri arasında yurt içinde ve yurt dışında insani yardım operasyonlarının yapılması ve koordine edilmesi, bu konularda politika geliştirilmesi ve uygulanması gibi konulara yer verilmiştir (afad.gov.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2021). Bu da AFAD'ın Türk dış politikasındaki insani diplomasi faaliyetlerinde merkezi bir yere sahip olduğunu göstermektedir. AFAD'ın insani yardım faaliyetlerini ulaştırmanın ötesinde bu konularda politika geliştirme görevinin bulunması üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Özellikle çalışmanın ilerleyen kısımlarında terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşa edilmesinde AFAD'ın ulaştırdığı yardımlar ve insani diplomaside üstlendiği roller daha kapsamlı bir biçimde açıklanmaktadır.

Türkiye tarafından yürütülen sınır ötesi operasyonlarda AFAD'ın lojistik destek başta olmak üzere farklı açılardan destekleri olduğu bilinmektedir. Örneğin Afrin'deki gelişmeler kapsamında AFAD Başkanlığı koordinasyonunda 29 Ocak 2018 tarihinden itibaren AFAD, Türk Kızılayı ve çeşitli STK'lar tarafından insani yardım faaliyetleri yürütülmektedir. Bugüne kadar AFAD

tarafından 337 farklı noktada ve koordineli kurumları genelinde insani yardım malzemesi dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Bu noktada kızılây ve AFAD'ın yaptığı yardımlar hakkında iç ve dış politika bağlamında değerlendirme yapmak gerekmektedir (Dora, 2019: 263).

C. Türkiye'nin İnsani Diplomasi Aktörleri

İnsani yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması için farklı aktörlerin katılımına ihtiyaç duyulmaktadır (Donelli, 2017: 61). Türkiye'nin insani diplomasi aktörleri bakımından yapılacak olan incelemede sivil toplum kuruluşları, düşünce kuruluşları ve çokuluslu şirketler şeklinde değerlendirme yapılmaktadır.

1. Sivil Toplum Kuruluşları

Uluslararası ilişkilerde yumuşak güç anlayışının daha yaygın şekilde tercih edilmeye başlaması, sivil toplum kuruluşlarının insani diplomasi aktörü halini almasında etkili olmuştur. Sivil toplum kuruluşları, insani diplomasi faaliyetlerinde belirleyici aktörlerden birisi halini almıştır (Eren, 2017: 37). Yumuşak güç konusunda daha aktif bir politika benimseyen Türkiye için de bu durumun yansımaları gözlenmektedir.

Türkiye'nin insani diplomasi aktörleri arasında bulunan bazı sivil toplum kuruluşları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Eren, 2017: 45):

- Türk Sanayici ve İşadamları Derneği,
- Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği,
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği,
- İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı,
- Diyanet Vakfı,
- Hak İnsani Yardım Derneği
- Hayrat İnsani Yardım Vakfı,
- Aziz Hüdayi Vakfı,
- Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği,

- Yardımelı Uluslararası İnsanı Yardım Derneği,
- Yeryüzü Doktorları,
- Arama Kurtarma Derneği,
- Beşir Derneği,
- Sadakataşı,
- Vuslat Derneği şeklindedir.

Sıralanan insani diplomasi aktörleri, Türkiye'nin uluslararası ölçekte insani yardım faaliyetlerinde aktif bir biçimde rol üstlenmekte ve insani diplomasi girişimlerine katkıda bulunmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları tarafından Suriye'ye yapılan yardımlara örnek olarak İHH tarafından 'rotamız iyilik, yükümüz insanlık' sloganıyla Dünya İnsan Hakları Gününde Suriye'ye 350 tır insani yardım yapılmıştır (<https://www.ihh.org.tr/haber/81-ilden-suriyeye-insani-yardim>). Bu yardımları özel günlerle sınırlandırmak mümkün olmamakla birlikte uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmek için İnsan Hakları Günü seçilmiştir. Yine Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği 25 bin Suriyeli aileye gıda yardımı yapmıştır. Benzer yardımlar diğer sivil toplum kuruluşları tarafından da yapılmakla birlikte ulusal ve uluslararası kamuoyunda ses getirmesi yönüyle bu örneklere yer verilmiştir.

2. Düşünce Kuruluşları

“Düşünce kuruluşları, politika yapım sürecini etkilemek ve destek sağlamak için temelde fikir ve uzmanlık üreten ve ona dayanan bağımsız, çıkar-temelli olmayan, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır” (Babur, 2021: 3). Günümüzde ülkelerin dış politikasında düşünce kuruluşlarının yönlendirici ve belirleyici etkilerinden bahsedilmesi mümkün görünmektedir.

Türkiye'de düşünce kuruluşları listesinde Ankara ve İstanbul merkezli kuruluşlar öne çıkmaktadır (Babur, 2021: 5). Türkiye'nin düşünce kuruluşları konusunda gelişmiş ülkelerin gerisinde yer aldığını, bu konudaki çalışmaların daha geç başladığı söylenebilir. Düşünce kuruluşlarının sayılarının artması ve daha geniş bir kapsayıcılıktan bahsedilebilmesi halinde bu kuruluşların Türk dış politikası için daha etkili birer aktör haline gelmesi beklenmektedir.

İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, insani yardım ve insani diplomasi odaklı bir kuruluştur. Kuruluş, Suriye'deki insanların temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında iç birlikleri yaparak yardımlar yapmaktadır. Yaklaşık 10 yıldır devam eden iç savaşta temel gıda yardımlarının yanında geçici konaklama ya da ev yapımı gibi yardımlar İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından desteklenmiş ve yerine getirilmiştir (https://www.insamer.com/tr/suriyede-insani-durum_3526.html).

3. Çokuluslu Şirketler

“Bir işletme olarak başarılı olmak ve yatırımlarına yönelik sürdürülebilir ekonomik canlılığı temin etmek amacıyla ulus ötesi girişimler veya Şirketler hem kendi ülkelerinde hem de farklı ülkelerde çoklu paydaşlarını yönetmelerine fırsat tanıyacak yetkinlikleri kazanmak zorundadırlar. Bu tür mücadele ve zorluklarla karşı karşıya gelince küresel Şirketler, hem işletme içindeki hem de işletme dışındaki paydaşlarını idare etmede daha büyük diplomatik donanım ve yetkinlikler kazanmaya gereksinim duyarlar” (Kaygısız ve Dinç, 2011: 145). Görüldüğü üzere çokuluslu Őirketlerin diplomatik süreçlerde roller üstlenmesi, son yıllarda beklenenler arasında yer almaktadır. Türkiye açasından insani diplomasi faaliyetlerine öncülük eden ya da yönlendirici etkileri olan bir çokuluslu Őirketten bahsedilmesi güçtür.

İnsani yardım çalışanlarının insani diplomasi konusunda bazı sorumlulukları vardır; ancak kendilerini diplomat olarak görmezler. Geleneksel diplomasi gibi insani diplomasinin de bilgi toplama, müzakere ve iletişim gibi önemli görevleri vardır (Sadık ve Zorba, 2017: 15). İnsani diplomasi aktörlerinden birisi olarak çokuluslu Őirketleri bu açından değerlendirmek faydalıdır.

Dünyada birçok bölgede insani diplomasi faaliyetlerini sürdürmede güçlükler yaşanmaktadır. Çokuluslu Şirketler, bu güçlükleri yoğun olarak yaşayan aktörlerden birisidir. Bağış toplama noktasında çokuluslu Şirketler önemli roller üstlenmektedir. Bağışçı kaynaklı sorunlar ve zorluklar, çokuluslu Şirketler ve insani diplomasi konusunda göz önünde bulundurulması gereken bir konu olarak görünmektedir (Bowden ve Hough, 2020: 11).

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, Suriye’de insani diplomasi faaliyetleri yürüten çokuluslu şirketlerden birisidir. İnsani yardım faaliyetlerinin yanı sıra ‘Halep’e Yol Açın’ kampanyasında aktif yer almıştır. Suriye’de yaşanan insani dramın boyutlarının dünya geneline yayılmasında etkin bir rol oynaması sebebiyle Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından yürütülen faaliyetlerin ayrıca önemi bulunmaktadır (https://insamer.com/tr/suriyede-ihlaller-ve-halep-raporu_485.html).

D. Terörden Temizlenen Bölgelerin İnşası

Türkiye'nin Suriyelilerin gıda, barınma, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik politikalarında AFAD, Türk Kızılayı ve TİKA gibi kamu kurumlarının öncü roller üstlendiği bilinmektedir. Terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşa edilmesi sürecinde Türk kamu kurumları, öncelikle temel ihtiyaçların karşılanmasına odaklanmış durumdadır (Yaman, 2016: 96).

“Suriye’den Türkiye’ye göçün başladığı Nisan 2011’de Suriye Krizi İnsani Yardım Operasyonu kapsamında Türk Kızılayı, T.C. Dışişleri Bakanlığı ve AFAD’ın koordinasyonunda temel insani ihtiyaçların karşılanması için öncelikli olarak başlatılan yurt içi kamp kurulum çalışmaları, askeri hareketler sonrası söz konusu kampların işletilmesine ve Suriye’nin kuzeyinde emniyeti tesis edilmiş alanlara kaydırılmaya yöneltilmiştir” (Aslan, 2019: 40). Türkiye'nin kamu kurum ve kuruluşları, terörden temizlenen bölgelerin inşasında uzun süredir temel ihtiyaçları karşılama tecrübesiyle etkili bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir.

İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Türkiye'nin terörden temizlediği bölgelerin yanında küresel düzeyde insani yardım faaliyetlerini sürdüren bir kuruluştur. İHH İnsani Yardım Vakfı; bölge, din, dil, ırk ve mezhep ayrımı yapmaksızın dünyanın herhangi bir yerinde sıkıntıya düşmüş, felakete uğramış, zulüm görmüş, aç ve açıkta kalmış; savaş, tabii afet gibi sebeplerle mağdur olmuş, yaralanmış, sakat kalmış; evsiz, yurtsuz, tüm insanlara insani yardım ulaştırmak ve bu insanların temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmesini önlemek üzere 1992 yılından bu yana çalışmaktadır. Gönüllü faaliyetlerle başlayan ve 1995 yılında kurumsallaşan bu çalışmalar kısa sürede 123 ülkeye yayılmış ve Türkiye’den tüm dünyaya ulaşan bir hayır köprüsü olmuştur (ihh.org.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2021).

İHH, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi danışman statüsünde üyelik, İslam İşbirliği Teşkilatı danışmanlık statüsünde üyelik, İslam İşbirliği Teşkilatı İnsani Fonu meclis üyeliği, İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği üyeliği, Türkiye Gönüllü Teşekkürler Vakfı üyeliği, Uluslararası Gönüllü Kuruluşlar üyeliği gibi üyelikleriyle küresel düzeyde faaliyet gösteren bir insani yardım vakfı olarak bilinmektedir (ihh.org.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2021).

Suriye’de terörden arındırılan bölgelerin yeniden inşa edilmesi sürecinde İHH tarafından yürütülen faaliyetlerin katkısını göz ardı etmek mümkün değildir. Vakfın sayfasında paylaşılan resmi veriler, Suriye’de yürütülen insani yardım faaliyetlerinin boyutlarına dair fikir verecek niteliktedir. Bu bilgiler arasından öne çıkanları ise şu şekilde ifade edilmektedir: “Savaşın başlangıcından bu yana Suriye’deki çalışmalarımızı 14 koordinasyon merkeziyle sürdürüyoruz. Çadır ve konteyner kent olarak inşa ettiğimiz 39 yerleşim alanında 100 binden fazla insan yaşıyor. Destek verdiklerimizle birlikte 56 fırın ve 30 mutfak ile mültecilere yemek ulaştırıyoruz. 35 ücretsiz giyim mağazasında mülteciler ihtiyaçlarını karşılıyor. İnşa ettiğimiz 14 sağlık tesisi ve destek verdiğimiz 67 hastane ve sağlık merkezinde sağlık hizmeti veriliyor. 2 üniversite, 48 okulda öğrenciler eğitim alıyor. Reyhanlı’da inşa edilen 990 kişi kapasiteli Eğitim Köyü’nde yetimler güvenle yeni bir hayata hazırlanıyor. Her ay 16 binden fazla yetim çocuğa yardım yapılıyor” (ihh.org.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2021).

Şekil 8. Suriye'de İHH Yardım Kampanyalarına Örnek-1

Kaynak: ihh.org.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2021

Şekil 9. Suriye'de İHH Yardım Kampanyalarına Örnek-2

Kaynak: ihh.org.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2021

Türkiye, terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşa edilmesi için kapsamlı çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmanın araştırmacısı da Hak İnsani Yardım Derneği'nin bu çalışmalarını yerinde gözlemlemiştir. Araştırmacı tarafından çekilen fotoğraflardan bazıları aşağıda gösterildiği gibidir.

Şekil 10. Araştırmacı Tarafından Suriye’de Çekilen Fotoğraflar-1

Şekil 11. Araştırmacı Tarafından Suriye’de Çekilen Fotoğraflar-2

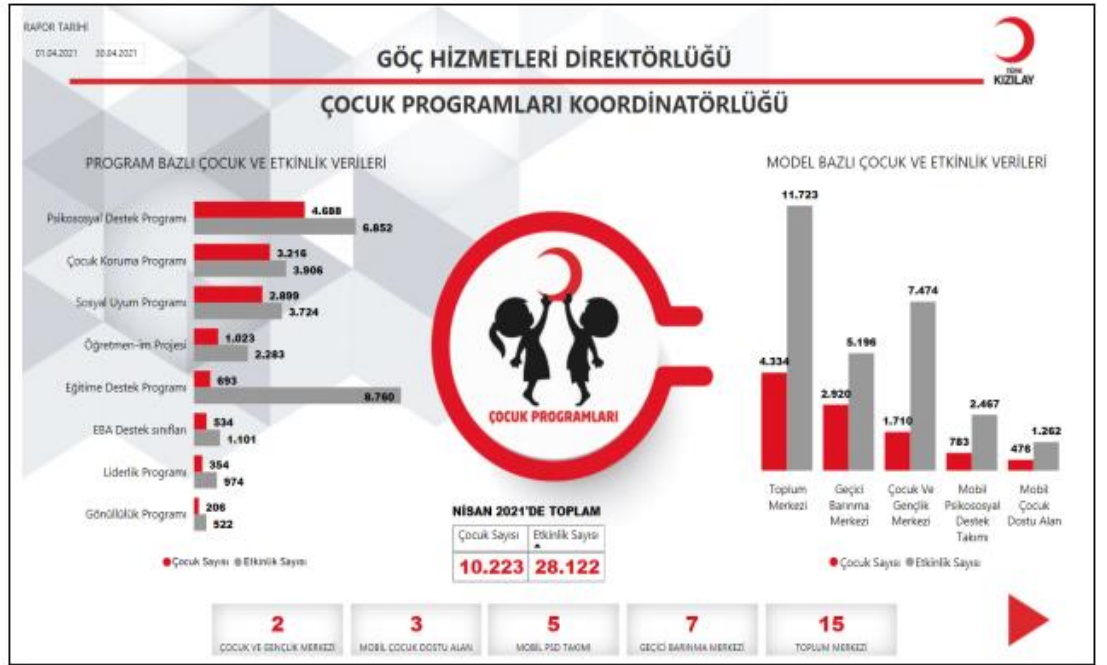
Türkiye, Suriye’de yaşanan insani krizden en çok etkilenen ülke olduğu gibi krizin çözüme kavuşması için de en çok çaba gösteren ülkedir. Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetleri kapsamında Suriye’deki ihtiyaç sahiplerine farklı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla ulaşması da bunu destekler nitelikte görünmektedir.

2021 yılında AFAD tarafından Suriye’nin kuzeyinde (terörden temizlenen bölgelerde) yürütülen yeniden inşa faaliyetlerindeki yardımlarından bazıları aşağıdaki şekil üzerinde gösterildiği gibidir.

MALZEME CİNSİ	FKB	BPB	ZDH	İDLİB*	TOPLAM	MİKTAR
GIDA KOLİSİ	804.233	51.366	522.906	70.375	1.448.880	ADET
SU	385.757	149.214	1.861.113	-	2396084	LT/ADET
KUMANYA-KEK-BİSKÜVİ	-	135.487	160.357	440	296284	ADET/PAKET
ÇOCUK MAMASI	143.540	143.582	68.477	-	355599	PAKET
HİJYEN SETİ	464.414	11.380	69.926	47.841	593.561	ADET
UN	202.385.172	10.605.308	2.500.048	-	215490528	KG
SICAK YEMEK	-	50.450	676.057	-	726507	ADET
BATTANİYE	313.791	14.002	102.017	180	429990	ADET
YATAK	65.471	2.578	61.008	400	129457	ADET
GİYİM-AYAKKABI	2.205.668	316.289	172.610	2.500	2.697.067	ADET
ÇOCUK BEZİ	942.565	20.625	35.307	210	998707	PAKET
HASTA BEZİ	-	557	265	-	822	PAKET
GIDA DIŞI DİĞER	8.458.589	889.180	3.189.330	250	12537349	ADET
EKMEK	-	1.185.288	3.528.217	150	4713655	ADET
ÇADIR	14.046	-	3.863	8.270	26.179	ADET
KONTEYNER	185	-	81	73	339	ADET
GIDA DİĞER	7.301.771	697.528	256.921	100.970	8.357.190	ADET

Şekil 12. AFAD Tarafından Suriye'de Terörden Temizlenen Bölgelere Yapılan Yardımlar (2021)

Kaynak: afad.gov.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2021

Şekil 13. Türk Kızılayı Tarafından Yapılan Yardımlar (Nisan 2021 İtibariyle)

Kaynak: kizilay.org.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2021

Şekiller aracılığıyla verilen bilgiler, Türkiye'nin terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşa edilmesi için yoğun bir çaba harcadığını göstermektedir. TİKA, Türk Kızılayı, AFAD, İHH, Hak İnsani Yardım Derneği gibi Türkiye'nin insani diplomasi aktörlerinin covid-19 pandemi döneminin zorlu şartlarına rağmen bu yöndeki çalışmalarını aralıksız bir biçimde sürdürmesi, Türkiye'nin

insani diplomasi faaliyetlerine verdiği önemin bir göstergesidir. Bir yandan sınırları içerisinde 3 milyon 672 bin Suriyeli sığınmacıyı ağırlayan Türkiye, bir yandan da Suriye’de terörden temizlediği bölgeleri yeniden inşa ederek dünyaya örnek olacak bir insani diplomasi örneğini göstermektedir.

Türk kamu kurumlarının sayıları sivil toplum kuruluşlarına göre daha az olsa da Suriye’nin kuzeyinde terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşa edilmesinde öncü rol üstlendiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla AFAD, TİKA gibi Türkiye'nin kamu kurumları, Suriye’de terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşa edilmesinde başarılı birer insani diplomasi aktörü olarak nitelendirilmektedir.

TİKA’nın Türkiye'nin insani diplomasisinde üstlendiği rolleri açıklaması bakımından aşağıdaki grafiklerde yer alan bilgiler faydalı olacaktır.

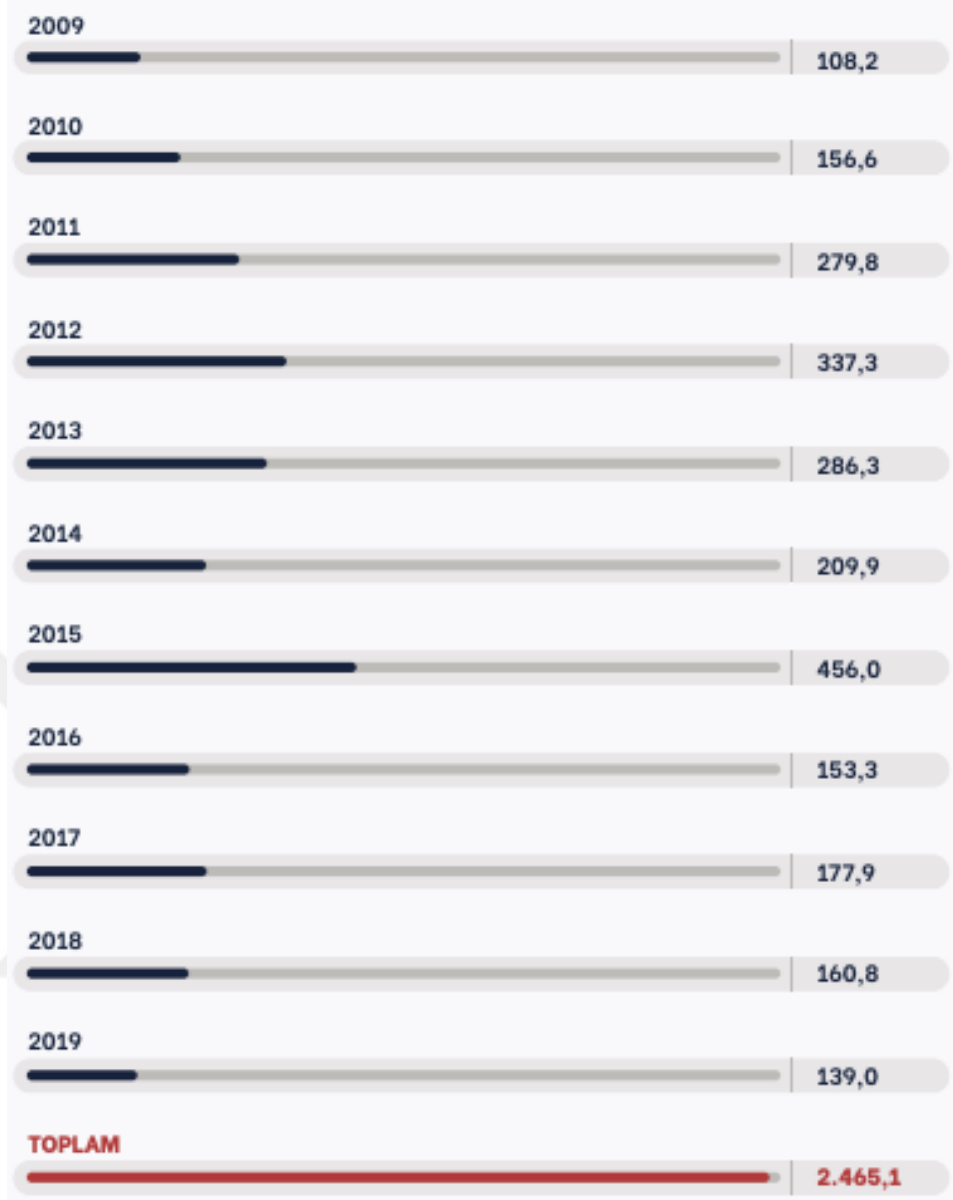
Şekil 14. Türkiye'nin Uluslararası Yardım Alanları (2019-Milyon Dolar)

Kaynak: (tika.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2021)

Şekil 15. Türkiye'nin Yardımlarının Bölgelere Göre Dağılımları (Milyon Dolar)

Kaynak: (tika.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2021)

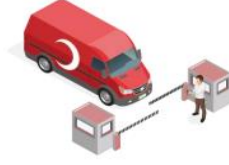

Şekil 16. Türkiye'nin Az Gelişmiş Ülkelere Yardımları (Milyon Dolar)

Kaynak: (tika.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2021)

TİKA tarafından açıklanan verilerde en son 2019 yılına ait bilgiler yer almaktadır. Covid-19 pandemi dönemi nedeniyle 2020 ve 2021 yılındaki verilerin paylaşılmadığı düşünülmektedir ve kurum tarafından son olarak açıklanan verilerin 2019 yılını içermesi sebebiyle çalışmanın bu kısmında bu yıla ait verilerden faydalanılmak durumunda kalınmıştır.

Suriye krizinde Türk Kızılayı tarafından üstlenilen faaliyetlere dair temel bilgiler aşağıda gösterildiği gibidir.

Sınır Noktası
14

Toplam Sevkiyat Tutarı
3.670.345.922,42 TL

Top. Sevkiyat İçindeki Gıda
Oranı %69

Kurumsal-Bireysel Bağışçı
2.787

Araç Sayısı
56.920

Top. Sevk Edilen Mlz.
Miktar
525.426.161 Kg
7.983.563 Gıda Kolisi
32.994.445 Lt

Şekil 17. Türk Kızılayı ve Suriye'de İnsani Yardım Faaliyetleri Alanları

Kaynak: kizilay.org.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2021

SEKTÖR / ALT SEKTÖR	TOPLAM MİKTAR	TOPLAM FİYAT(TL)
BARINMA	128.601	₺133.582.765,33
BARINMA DİĞER	16.980	₺15.557.501,38
ÇADIR	111.621	₺118.025.263,95
EĞİTİM	3.697.060	₺23.495.135,76
EĞİTİM MALZEMESİ	3.697.060	₺23.495.135,76
GIDA	743.917.277	₺1.439.032.593,71
EKMEK	122.322.550	₺32.705.001,65
GIDA DİĞER	142.645.828	₺329.392.642,60
GIDA KOLİSİ	7.983.563	₺484.030.636,64
KUMANYA	29.441.647	₺60.142.193,70
SU	38.669.917	₺14.339.159,34
ŞEKER	1.916.656	₺4.562.349,03
UN	400.937.117	₺513.860.610,74
GIDA DIŞI MALZEME	122.601.192	₺1.318.065.978,65
BATTANİYE	3.656.438	₺75.453.847,41
ENERJİ MALZEMESİ	31.208.583	₺45.149.967,01
GIDA DIŞI MALZEME DİĞER	22.745.108	₺189.981.500,64
GIYİM	64.135.279	₺968.979.566,02
YATAK	855.784	₺38.501.097,56
LOJİSTİK	121	₺8.608.581,74
VASITA	121	₺8.608.581,74
SAĞLIK	167.435.444	₺598.710.005,50
AMBULANS	525	₺30.129.954,62
İLAÇ MUHTELİF	100.858.002	₺328.000.880,26
TIBBİ CİHAZ MUHTELİF	209.785	₺47.795.727,79
TIBBİ SARF MUHTELİF	66.367.132	₺192.783.442,83
SU, SANİTASYON, HİJYEN	28.102.069	₺148.850.861,74
HİJYEN SETİ	2.823.408	₺76.401.814,72
SU, SANİTASYON, HİJYEN DİĞER	25.278.661	₺72.449.047,01
GENEL TOPLAM	1.065.881.764	₺3.670.345.922,42

Şekil 18. Türk Kızılayı ve Suriye'de İnsani Yardım Faaliyetleri Verileri

Kaynak: kizilay.org.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2021

Şekil 17 ve Şekil 18’te yer alan bilgiler Türk Kızılayı’nın Suriye’de yaşanan insani krizde üstlendiği rolü ortaya koymasına yönüyle önemlidir. Tablolarda yer alan veriler kurum tarafından son açıklanan Nisan 2021 tarihine ait güncel verilerdir. Türk Kızılayı’nın hemen her alanda insani ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetlerini sürdürdüğü bu bilgiler aracılığıyla anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye insani diplomasiyi etkili bir şekilde kullanan ülkelerden birisidir. Türkiye'nin insani yardım konusunda dünyada ilk sırada yer alması, insani diplomasi aktörleri ile uyumlu bir şekilde yürütülen çalışmaların sonucu olarak görünmektedir.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriye’de 2011 yılından beri devam eden ve 10. yılını dolduran iç savaştan siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve insani açıdan etkilenen Türkiye aynı zamanda Suriye’nin kuzeyinde terör örgütlerinin hareket alanı bulmasıyla güvenlik riskleriyle karşı karşıya kalmıştır. Terör örgütlerinin Suriye’nin kuzeyinden Türkiye’yi hedef almaları ve eylemler yapmaları, tehdit düzeyinin artması nedeniyle Türkiye’nin bölgede operasyon yapmasını beraberinde getirmiştir.

Terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşa edilmesi süreçleri, Türkiye’nin yumuşak güç ve insani diplomasiyi kullanmasını ön plana çıkarmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlar, Türkiye’nin dış politikasında önemli yeri olan insani diplomasinin Suriye’nin kuzeyinde terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşasında etkili bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir.

Uluslararası ilişkilerde son dönemde yumuşak güç kullanımının baskı ve askeri güç kullanımının yerini alması söz konusudur. Yumuşak güç kullanımının öne çıkan yönlerinin ikna, imaj, sembol, kültür ve değerler, kendi kendini kontrol etme, saygınlık, dolaylı kullanım, kendiliğinden oluşan güç şeklinde sıralandığı çalışmanın sonuçları arasındadır. Yumuşak gücün uluslararası ilişkilerde uzun vadeli kazanımlar sağladığı yönünde sonuçlar elde edilmiştir.

Diplomaside yeni yaklaşımların tercih edilmeye başladığı çağdaş dönemde yumuşak güç kullanımının da yaygınlaşmasıyla birlikte insani diplomasi gelişim göstermiştir. İnsani diplomasi, çatışma ya da doğal afetlerin yaşandığı bölgelere insani yardımların ulaştırılması ve insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması esasına dayanmaktadır. Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre insani diplomasi, askeri ve siyasi otoriteden bağımsız bir alan oluşturmaya odaklanmaktadır.

Türkiye, insani diplomasi aktörleri arasında ön plana çıkmaktadır. Türkiye’nin dünyanın en çok insani yardım yapan ülkesi konumunda olması, çalışmanın temel sonuçlarından birisidir. Ekonomik açıdan gerisinde kaldığı

lkelerden daha fazla insani yardım yapan Türkiye, tarihi ve kültürel birikiminin yanında halkının da katılımıyla birlikte zor durumda olan ülkelere yardımda bulunmayı insani bir görev olarak görmektedir. Tüm bunlar Türkiye'nin diğerk ülkeler nezdindeki imajının olumlu yönde gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Bölgesel ve küresel aktörlerin yer aldığı Suriye iç savaşında küresel güçlerin vekilleri olarak terör örgütleri de bulunmaktadır. Ulaşılan sonuçlara göre Suriye rejimi ve muhaliflerin yanı sıra ABD, Rusya, İnan, Türkiye gibi ülkeler ve YPG, PKK, PYD, DEAŞ gibi terör rgtleri Suriye iç savaşındaki aktörlerdir. Türkiye, Suriye'de yaşanan krizin çözüme ulaşması için ikili ve çoklu olacak şekilde diplomasi çalışmaları yürütmektedir. Astana ve Soçi görüşmeleri bu noktada ne çıkan örnekler olarak çalışma kapsamında vurgulanmıştır.

Türkiye, Suriye'deki iç savaştan en çok etkilenen ülke konumundadır. 26 Mayıs 2021 tarihinde açıklanan veriler, Türkiye'nin 3 milyon 672 bin Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yaptığını göstermektedir. Bunun dışında yaşanan iç savaşın siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel açıdan Türkiye'yi etkilemektedir. Ayrıca Suriye ile 911 kilometre sınırı olan Türkiye, terör örgütlerinin hedefi olmuştur. Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre bu koşullar, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde operasyonlar yapmasını kaçınılmaz hale getirmiştir.

Suriye'nin kuzeyinde otorite boşluğunu kullanan terör rgtleri, Türkiye'yi hedef alan eylemler yapmıştır. Türkiye hem bölgeyi terrdan temizlemek, hem kendisi için güvenlik riskini ortadan kaldırmak, hem de ülkesinde ağırladığı Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri dönmesi için bölgede askeri operasyonlar yapmıştır. Fırat Kalkanı harekatı, İdlib operasyonu, Zeytin Dalı operasyonu, Barış Pınarı harekatı, Bahar Kalkanı harekatı Türkiye tarafından bölgede yapılan operasyonlardır.

Terrdan temizlenen bölgelerinden yeniden inşası sürecinde Türkiye; güven ortamını tesis etme, acil insani yardımları ulaştırma, yaşam koşullarını iyileştirme, çatışmanın izlerini silme, idari kapasiteyi geliştirme, normalleşmeyi sağlama, sürdürülebilir bir toplumsal yapı meydana getirme hedeflerine göre çalışmalarını yürütmektedir. Bu adımların takip edilmesi ile birlikte Türkiye'nin terrdan temizlediği bölgeleri inşa etmede başarı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre Türkiye, terörden temizlenen bölgelerin yeniden inşasında insani diplomasiyi temel araç olarak kullanmaktadır.

Türkiye, gelir düzeyine göre dünyada en çok insani yardım yapan ülkedir. İnsani diplomasi aktörleri ile uyumlu çalışmalar yürütülmesi, Türkiye'nin insani diplomaside başarı sağlamasında etkili bir faktördür. Bu noktada TİKA, Türk Kızılayı, AFAD, İHH, Hak İnsani Yardım Derneği gibi kurum ve kuruluşlarının önemli roller üstlendiği çalışmanın sonuçları arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'nin Suriye'de izlediği insani diplomasi, tüm dünyaya örnek olacak bir insani diplomasi örneği olarak görünmektedir. Bu sonuçlar dikkate alınarak aşağıdaki öneriler getirilmektedir:

- Yumuşak güç ve insani diplomasi kullanımı daha yaygın şekilde tercih edilmelidir.
- Yeniden inşa süreçlerinde kısa vadede ihtiyaçları karşılamının yanında uzun vadeli bir bakış açısıyla hareket edilmelidir.
- İnsani diplomasi faaliyetlerine dair daha etkili bir bilgilendirme kampanyası yürütülmelidir. Zira Türkiye'de insanların pek çok kişi, Türkiye'nin en çok insani yardım yapan ülke olduğunu bilmemektedir.
- İnsani diplomasi faaliyetlerine katılan sivil toplum kuruluşları ve düşünce kuruluşlarının çeşitlendirilmesi önerilmektedir.

VII. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ACUN, C. ve SALAYMEH, B. (2018). **Suriye krizinde yeni safha: İdlib**. Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

AKILLI, E. (2016). **Türkiye'de ve dünyada dış yardımlar**, Nobel Yayıncılık, Ankara.

BAHARÇİÇEK, A. (2015). “Uluslararası kuruluşların işlevleri”, **Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu**, ss.229-242.

ERDOĞAN, M.M. (2020). **Suriyeliler barometresi**, Orion Kitabevi, Ankara.

EROL, M. (2019). **Batı basınında Barış Pınarı Harekatı**, Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

TAVEL, M.H. (2006). “The humanitarian diplomacy of the international committee of the red cross”, **ICRC Publishes**, ss.1-20.

TUNÇASLAN, N. ve DAL, E.P. (2019). **2000 sonrası Afrika’da Brezilya ve Türkiye'nin insani diplomasisi**, Kitap Bölümü, Nobel Yayıncılık, Ankara.

DERGİLER

AKBAŞ, Z. ve TUNA, H. (2016). “Yumuşak güç olgusu ve turizm ilişkisi”, **Birey ve Toplum Dergisi**, cilt 6, sayı 12, ss.73-106.

AKENGİN, H. ve YAŞAR, A. (2018). “Suriye'nin jeopolitik konumu bağlamında Suriye-Rusya ilişkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 32, ss.25-57.

ALTUNDEĞER, N. ve YILMAZ, M.E. (2016). “İç savaştan bölgesel istikrarsızlığa: Suriye krizinin Türkiye'ye faturası”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt 21, sayı 1, ss.289-301.

- ANAS, O. (2018). "Implications of Turkey' operation olive branch in Syria", **Indian Council of World Affairs**, March, ss.1-9.
- AYVAZ, Z. (2020). "Astana ve Soçi süreçlerinin Türk-Rus ilişkilerine etkileri", **Diplomasi Araştırmaları Dergisi**, cilt 2, sayı 2, ss.46-63.
- BABUR, M.M. (2021). "Bir temsil alanı olarak Türkiye'de düşünce kuruluşları", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 23, sayı 1, ss.1-19.
- BENEK, S. (2016). "Türkiye-Suriye ilişkilerinin sosyal coğrafya açısından tarihsel arka planı", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 15, sayı 1, ss.171-192.
- BOWDEN, M. ve HOUGH, V.M. (2020). "Humanitarian diplomacy and protection advocacy in an age of caution", **Humanitarian Policy Group**, November, ss.1-17.
- CANYURT, D. (2018). "Kazananı olmayan savaş: Suriye iç savaşı", **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, cilt 14, sayı 4, ss.1103-1120.
- ÇALIŞKAN, M. (2020). "Suriye'de PKK faaliyetlerinin tarihi arka planı ve PYD terör örgütünün siyasallaşma çabaları", **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı 10, ss.63-91.
- ÇELİK, T. ve ALDEMİR, S. (2020). "Savaşı çerçevelemek: dış basında Barış Pınarı Harekatının sunumu", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 19, sayı 3, ss.1042-1070.
- DİNDARİK, N. ve FİDAN, Y. (2020). "Türkiye'de mültecilerin yaşadıkları bölgelere yönelik insani yardım lojistiği", **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 18, sayı 2, ss.135-154.
- DONELLİ, F. (2017). "Features, aims and limits of Turkey's humanitarian diplomacy", **Central European Journal of International and Security Studies**, sayı 3, ss.59-83.
- DOST, S. (2017). "Suriye'deki silahlı çatışmalara diğer devletlerin destek ve müdahaleleri ile uluslararası hukuki sonuçları", **Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 4, sayı 12, ss.354-372.

- DUMAN, B. ve ALACA, M. (2019). “Irak’ın Barış Pınarına Gösterdiği Tepkilerin Anlamı”, **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, cilt 10, sayı 90, ss.20-25.
- DÜLGER, K. (2017). “Etkinliği giderek artan yeni bir kavram olarak insani diplomasi ve bu alanda örnek teşkil eden Türkiye'nin insani diplomasi anlayışı”, **International Journal of Political Studies**, cilt 3, sayı 2, ss.1-20.
- ERDOĞAN, Ş. ve DELİGÖZ, E. (2015). “Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): gücü ve geleceği”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, 14 (1), 5-37.
- EREN, E. (2017). “Sivil toplumun dış politika inşasındaki rolü”, **Ekonomi Politika & Finans Araştırmaları Dergisi**, cilt 2, sayı 1, ss.36-49.
- GUPTA, S. (2020). “Pandemic humanitarian diplomacy”, **Journal of Critical Reviews**, cilt 7, sayı 11, ss.2610-2622.
- GURGU, E. ve COCIUBAN, A.D. (2016). “The role of public diplomacy in international relations in full process of globalization”, **Annals of Spiru Haret University Economic Series**, sayı 2, ss.125-142.
- HABETS, I. (2016). “Obstacles to a Syrian peace”, **European View Journal**, sayı 15, ss.77-85.
- İNCE, E. (2017). Suriye’de baas rejiminin kuruluşu ve Türkiye”, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi**, cilt 1, sayı 1, ss.261-280.
- İPEK, C., DİKİCİ, M., TOPÇU, İ., PAY, İ. ve KANDİLLİ, İ. (2018). “Türk Kızılayı’nın afetteki rolünün önemi”, **International Symposium on Innovative Technologies**, sayı 6, ss.709-718.
- KADIOĞLU, İ.A. (2020). “Suriye iç savaşı ve Türkiye”, **Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, cilt 16, sayı 29, ss.2179-2213.
- KARASU, M.A. (2017). “Suriye’deki iç savaşın çevresel kökenleri”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, cilt 26, sayı 3, ss.69-89.
- KARİM, S. (2016). “Syrian crisis: geopolitics and implications”, **BISS Journal**, cilt 37, sayı 2, ss.107-132.
- KASAPOĞLU, C. ve ÜLGEN, S. (2018). “Operation olive branch: a political military assesment”, **Foreign Policy & Security**, sayı 2, ss.1-16.

- KAYGISIZ, Ü. ve DİNÇ, M. (2011). “Küresel şirketlerde yeni bir yetkinlik alanı olarak işletme diplomasisi yönetimi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 14, ss.141-166.
- KHAN, H.U. ve KHAN, W. (2017). “Syria: history, the civil war and peace prospects”, **Journal of Political Studies**, cilt 24, sayı 2, ss.587-601.
- KIRAN, A. (2014). “Arap Baharı, Suriye ve demokratik dönüşüm beklentileri”, **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 2, sayı 1, ss.97-115.
- KIRIK, A.M. ve ÖZCAN, A. (2014). “Bir dijital aktivizm örneği”, **Online Academic Journal of Information Technology**, cilt 5, sayı 14, ss.61-78.
- KİREÇÇİ, M.A. (2015). “Humanitarian diplomacy in theory and practice”, **Perceptions Journal**, cilt 20, sayı 1, ss.1-6.
- KÖYLÜ, M. (2018). “Suriye, PYD/YPG yapılanması ve Zeytin Dalı Harekatı”, **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergisi**, sayı 11, ss.70-86.
- MİNEAR, L. ve SMİTH, H. (2007). **İntroduction in humanitarian diplomacy**. United Nations Press, Tokyo.
- NERSE, S. (2020). “Dijital medya aktivizmi: yeni sınıfsal ilişkilerin imkan ve sınırları”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 26, ss.615-634.
- NYE, J.S. (2008). “Public diplomacy and soft power”, **The Annals of the American Academy**, sayı 616, ss.94-109.
- NYE, J.S. (2017). Soft power: the origins and political progress of a concept. **Humanities Social Sciences**, sayı 8, ss.1-3.
- ÖZALP, M. (2018). “Türkiye'nin Suriye'ye düzenlemiş olduğu Fırat Kalkanı operasyonu”, **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt 9, sayı 18, ss.169-186.
- ÖZÇELİK, N. ve ACUN, C. (2018). **Terörle mücadelede yeni safha: Zeytin Dalı Harekatı**, Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

- ÖZDEMİR, Ç. (2016). “Suriye’de iç savaşın nedenleri”, **Bilgi Dergisi**, sayı 33, ss.81-102.
- ÖZEL, C. (2018). “Yumuşak güce bütünsel bakış”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, cilt 7, sayı 1, ss.1-27.
- ÖZERDEM, A. (2016). “İnsaniyetçilik ve Türk dış politikası”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, cilt 13, sayı 52, ss.129-149.
- PELİNO, E. (2018). “The 2018 Turkish military operation in Afrin”, **Conflict and Peace Bulding**, ss.1-12.
- POLAT, D.Ş. (2020). “Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki askeri hareketinin amaçları ve sonuçları”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, cilt 16, sayı 33, ss.53-96.
- POYRAZ, E. ve DİNÇER, M. (2016). “Küreselleşen dünyada Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri”, **Intermedia International E-Journal**, cilt 3, sayı 1, ss.30-48.
- PURTAŞ, F. (2013). “Türk dış politikasının yükselen değeri: kültürel diplomasi”, **Akademik Bakış Dergisi**, cilt 7, sayı 13, ss.1-14.
- RAKHMATOV, D. (2019). “Russia & Turkey as strategic role players in Syrian crisis”, **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, cilt 3, sayı 2, ss.160-192.
- REGNIER, P. (2011). “The emerging concept of humanitarian diplomacy”, **International Review of the Red Cross**, cilt 93, sayı 884, ss.1211-1237.
- REGNIER, P. (2011). “The emerging concept of humanitarian diplomacy”, **International Review of the Red Cross**, cilt 93, sayı 884, ss.1211-1237.
- RÜMA, İ. ve ÇELİKPALA, İ. (2019). “Russian and Turkish foreign policy activism in the Syrian theater”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, cilt 16, sayı 62, ss.65-84.
- SADIK, G. ve ZORBA, H. (2017). “Humanitarian diplomacy for Syrian refugees and Turkey-EU relations”, **The Journal of Migration Studies**, cilt 3, sayı 2, ss.10-39.

- SAGINCI, F. ve ARAS, İ. (2020). “Körfez Arap ülkelerinin Türkiye'nin Suriye'deki Barış Pınarı Harekatına yaklaşımı”, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi**, cilt 3, sayı 1, ss.44-56.
- SALIK, N. (2011). “Beşar Esad dönemi Suriye dış politikasında pragmatizm ve Türkiye-Suriye ilişkilerinin geleceği”, **Ortaoğu Analiz Dergisi**, cilt 3, sayı 35, ss.20-32.
- SARI, B. (2019). “Vekillikten çatışmaya, çatışmadan ortaklığı: PKK-Suriye ilişkilerinin değişen karakteristiği”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, cilt 8, sayı 1, ss.107-132.
- SELF, A. ve FERRIS, J. (2017). “Ölümler yalan söylemez: PKK'nın bölgesel kılıf oyununu açığa çıkarmak için çatışmada ölüm verilerini kullanmak”, **Ortaoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi**, sayı 57, ss.1-40.
- ŞEN, O. (2020). “Türkiye'nin Covid-19 pandemisi sırasında yaptığı uluslararası insani yardımların kavramsal çerçevesi”, **International Journal of Social Sciences and Education Research**, cilt 6, sayı 1, ss.140-149.
- TERZIOĞLU, S.S. (2018). “Uluslararası hukuk açısından Fırat Kalkanı Harekatının meşruluğu sorunu”, **Türkiye Barolar Birliği Sorunu**, sayı 134, ss.587-638.
- TURHAN, D.G. (2017). “Dijital aktivizm”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 26, ss.26-44.
- ÜNAL, U. (2019). “Turkey's humanitarian diplomacy approach within the framework of the Turkish Red Crescent”, **Journal of Current Research of Social Sciences**, cilt 9, sayı 3, ss.131-150.
- VARLIK, A.B. (2019). “Zeytin Dalı Harekatı hakkında politik ve askeri değerlendirme”, **Merkez Strateji Enstitüsü**, sayı 15, ss.1-17.
- VEUTHEY, M. (2012). “Humanitarian diplomacy: saving it when it is most needed”. **Webster University Geneva Humanitarian Conference**, sayı 16, ss.195-208.
- WANG, H. ve LU, Y.C. (2008). “The conception of soft power and its policy implications”, **Journal of Contemporary China**, cilt 17, sayı 56, ss.425-447.

- YAMAN, A. (2016). “Suriyeli sosyal sermayenin inşası ve yeniden üretim sürecinin sivil toplum ve ekonomik hayat alanlarında incelenmesi”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, 2 (3), 94-127.
- YANIK, A. ve BATU, M. (2019). Yeni medyada aktivizm hareketleri üzerine zengin medya kısır aktivizm tartışmaları. **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, sayı 56, ss.179-208.
- YATAĞAN, A.G. (2018). “Sert güç unsurlarının yumuşak güç aracı olarak etkileri”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, cilt 28, sayı 2, ss.69-94.
- YAVUZASLAN, K. ve ÇETİN, M. (2016). “Soft power concept and soft power indexes”, **Business Challenge in the Changing Economic Landscape**, sayı 1, ss.1-14.
- YEDEKÇİ, E. (2018). “Yeni toplumsal hareketler ve bir araya gelmenin koreografisi bağlamında video aktivizm”, **Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi**, ss.55-74.
- YEŞİLTAŞ, M. ve ÖNCEL, R. (2017). **Yenilgiden Sonra DEAŞ**. Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- YEŞİLTAŞ, M., SEREN, M. ve ÖZÇELİK, N. (2017). **Fırat Kalkanı Harekatı**, Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- YEŞİLTAŞ, M., SEREN, M. ve ÖZÇELİK, N. (2017). **Operation euphrates shield: implementation and lessons learned**, Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- YILDIRIM, E. (2019). “İnsani diplomasi faaliyetlerinin Türkiye'nin yumuşak gücüne etkisi”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, cilt 13, sayı 19, ss.2562-2591.
- YILDIRIM, E. ve KÜÇÜKSOLAK, Ö.K. (2020). “Türk dış politikasında insani diplomasi ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye algısı”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 19, sayı 37, ss.593-617.
- YILDIRIM, E. ve KÜÇÜKSOLAK, Ö.K. (2020). “Türk dış politikasında insani diplomasi ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye algısı”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 19, sayı 37, ss.593-617.

- YILMAZ, E.A. (2018). “Uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşlarının Türkiye'deki Suriyelilere insani yardımları”, **Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi**, cilt 6, sayı 15, ss.370-382.
- YILMAZ, S. (2011). “Yumuşak güç ve evrimi”, **Turan Stratejik Araştırmaları Dergisi**, cilt 3, sayı 12, ss.31-36.
- YUKARUÇ, U. (2017). “A critical approach to soft power”, **Journal of Bitlis Eren University Institute of Social Sciences**, cilt 6, sayı 2, ss.491-502.

TEZLER

- AKÇAY, N.C. (2014). “Kamu diplomasisi aracı olarak kültürel diplomasi ve Fransa'nın Afrika ülkelerine yönelik uluslararası öğrenci programları örneği”. (**Uzmanlık Tezi**), Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara.
- DORA, Z.K. (2019). “The rol of AFAD in Turkey's humanitarian diplomacy”, (**Yüksek Lisans Tezi**), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ER, S. (2015). “Yumuşak güç kavramı bağlamında Türkiye'nin uluslararası eğitim faaliyetleri”, (**Yüksek Lisans Tezi**), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İNAN, M. (2012). “İnsani yardım ve Avrupa Birliği boyutu”, **Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- KESKİN, H. (2017). “Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Türk dış politikasındaki rolü”, **Yüksek Lisans Tezi**, Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- KUZU, V. (2019). “Suriye iç savaşında etkili olan faktörler ve İran'ın Suriye politikasının etkileri”, (**Yüksek Lisans Tezi**), Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- REYHANOĞULLARI, M. (2019). “Suriye iç savaşının sosyo-mekansal yansımaları”, (**Yüksek Lisans Tezi**), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

RAPORLAR

ASLAN, M. (2019). **Yeniden yapılandırma: Türkiye'nin Suriye'deki modeli**, SETA Rapor, İstanbul.

KONGRE

ASLAN, M. ve GÖCEN, C.E. (2018). “Sınır ötesi operasyonlarının politik ekonomisi: Fırat Kalkanı hareketi örneği”, **III. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi**, ss.341-350.

BALCI, M. ve GÖCEN, C.E. (2018). “Sınır ötesi operasyonlarının politik ekonomisi: Fırat Kalkanı Harekati örneği”, **Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi**, sayı 3, ss.341-350.

CULL, N.J. (2009). **Public diplomacy**. Figueroa Press, Los Angeles.

DE LAURÍ, A. (2018). “Humanitarian diplomacy”, **CMİ Brief**, sayı 4, ss.1-4.

İPEK, N. (2020). **Covid-19 ve Rusya Federasyonunun maske diplomasisi**, Diplomasi Araştırmaları Derneği, Bursa.

İNTERNET

<https://tr.euronews.com/2018/06/21/turkiye-insani-yard-mda-zirvede> , (Erişim Tarihi: 27.12.2020).

<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> , (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

<https://www.ihh.org.tr/haber/81-ilden-suriyeye-insani-yardim> , (Erişim Tarihi: 06.10.2021).

https://insamer.com/tr/suriyede-ihlaller-ve-halep-raporu_485.html , (Erişim Tarihi: 06.10.2021).

https://www.insamer.com/tr/suriyede-insani-durum_3526.html , (Erişim Tarihi: 06.10.2021).

<http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649> , (Erişim Tarihi: 21.05.2021).

<http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222> , (Erişim Tarihi: 21.05.2021).

“Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu”, 2019, TİKA, <https://www.tika.gov.tr/upload/sayfa/publication/2019/TurkiyeKalkinma2019Web.pdf> , (Erişim Tarihi: 21.05.2021).

<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz> , Erişim Tarihi: 05.06.2021.

<https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal> , Erişim Tarihi: 05.06.2021.

<https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/nisan-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-03-06-2021-92423433.pdf> , Erişim Tarihi: 05.06.2021.

<https://www.afad.gov.tr/vizyon-ve-misyon> , Erişim Tarihi: 05.06.2021.

<https://www.afad.gov.tr/kurumsal-raporlar> , Erişim Tarihi: 05.06.2021.

<https://www.ihh.org.tr/> , Erişim Tarihi: 10.06.2021.

<https://www.ihh.org.tr/suriye> , Erişim Tarihi: 10.06.2021.

http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_-insani-yardimlari.tr.mfa , (Erişim Tarihi: 27.12.2020).

<http://kamudiplomasisi.org/vizyon> , (Erişim Tarihi: 27.12.2020).

(<https://www.deik.org.tr/uploads/suriye-ulke-profilu-2020.pdf> , (Erişim Tarihi: 18.01.2021).

<https://www.dha.com.tr/istanbul/bryzadan-dikkat-ceken-aciklama-pkkyi-pydypgden-ayirmak-mumkun-degil/haber-1813908> , (Erişim Tarihi: 10.04.2021).

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/msb-bahar-kalkani-harekati-ile-idlibde-buyuk-bir-insanlik-draminin-onune-gecildi/2159345> , (Erişim Tarihi: 15.04.2021).

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/baris-pinari-kara-propogandayi-da-yendi/1618462> , (Erişim Tarihi: 15.05.2021).

<https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-642284-Turkeys-military-operation-Syria-FINAL.pdf> , (Erişim Tarihi: 15.05.2021).

https://www.bic-rhr.com/sites/default/files/inline-files/Mohammed%20Sami_Final%20Policy%20Report%20officiel.pdf , (Erişim Tarihi: 15.05.2021).

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Hüseyin SAĞLIK

Eğitim Durumu

Önlisans: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Adalet Meslek Yüksek Okulu

Lisans: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler

Yüksek Lisans: İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları, Tezli Yüksek Lisans Programı